

REFORME - SAD ILI NIKAD

▶ **OJAČATI ULOGU INTERNE
REVIZIJE U JAVNOM SEKTORU**

COMSAR ENERGY
REPUBLIKA SRPSKA

COMSAR ENERGY GROUP

www.comsar.ba

Poštovani čitaoci,

Iza Republike Srpske je još jedan izborni ciklus, a ispred nje formiranje nove vlade, pred kojom stoje brojni izazovi, prije svega, ekonomske prirode. Predstojeća 2015. godina će biti prva postizborna godina i kao takva je politički najpogodnija za strukturne reforme, pogotovo one bolne, jer bi svako odlaganje doprinijelo daljem pogoršanju ekonomskih prilika i vodilo u neizvjesnost s nesagledivim posljedicama. Stoga smo u ovom broju "Newslettera" pobrojali goruće probleme domaće ekonomije i predložili

set reformskih zakona i mjera koje bi buduća vlada RS trebalo da realizuje u cilju poboljšanja poslovnog ambijenta.

Među prvim reformskim zakonima je svakako donošenje novog zakona o radu, s obzirom na to da je postojeći donesen prije deceniju i po i kao takav odavno prevaziđen i predstavlja jednu od značajnih kočnica povećanja konkurentnosti domaće privrede. Aktuelni Zakon o radu nije usklađen sa zakonodavstvom u Evropskoj uniji i uveliko zastarijeva za rješenjima u regionu, prvenstveno po pitanju omogućavanja veće mobilnosti radne snage, odnosno lakšeg primanja i otpuštanja radnika u skladu sa potrebama poslodavaca. Tu, naravno, postoji mogućnost da dođe do trenutnog povećanja broja otpuštenih radnika koji bi trebalo da budu zbrinuti kroz jačanje fondova za socijalno ugrožene, ako treba i kroz nova zaduženja. U tom segmentu potrebno je i povećati stepen zaštite radnika od neodgovornih postupaka pojedinih poslodavac. Ekonomske mjere nove vlade, takođe, moraju ići u pravcu prestrukturiranja javne potrošnje, zatim, veoma važne reforme pravosuđa i obrazovnog sistema, fiskalnog rasterećenja privrede, prije svega u segmentu rada, te ka realizaciji investicija u infrastrukturu, ali ne robujući megalomanskim putnim projektima.

Kao i u svakom broju, analitički smo obradili ovogodišnje makroekonomske pokazatelje, koji su, isprva, nakon katastrofalnih poplava ukazivali da bi RS mogla ući u recesiju. Iako će recesija, po svemu sudeći, za dlaku biti izbjegnuta, ukupna ekonomska slika ne daje previše razloga za optimizam, jer je uzročnik stagnirajućeg stanja domaće privrede sama loša ekonomska osnova. Stanje u bankarskom sektoru se, pak, iz koliko-toliko pozitivne situacije pogoršalo od novembra kada je u Bobar banci uvedena prinudna uprava, čime je poljuljano povjerenje javnosti u stabilnost bankarskog sektora, pogotovo što je prošla svega godina i po dana od krize i prinudne promjene vlasništva tadašnje Balkan investment banke.

Saša Grabovac,
glavni i odgovorni urednik

TEMA BROJA:

Reforme - sad ili nikad 4

REALNI SEKTOR:

Ekonomija mirovanja - nazad
ne idemo, naprijed ne možemo 8

FINANSIJSKI SEKTOR:

Bobar banka uznemirila tržište 13

SRBIJA:

Poplave vratile ekonomiju u
recesiju 16

HRVATSKA:

Privreda ponovo u ponoru 18

SVIJET:

Globalna ekonomija hoda po
tankoj žici 20

AUTORSKI ČLANCI:

Osiguranje privrednih subjekata -
strateška poslovna odluka 22

Mjenično jemstvo (aval) 24

AKTIVNOSTI SWOT-a:

Ojačati ulogu interne revizije u
javnom sektoru 26

IMPRESUM

Glavni i odgovorni urednik: Saša Grabovac

Uređivački kolegijum: Miloš Todorović, Goran Račić, mr Aleksandar Ljuboja, mr Aleksandra Simić, Bojan Jojić, Igor Sekulić, mr Nebojša Balaban, mr Predrag Duduković, Darko Gavrilović, Predrag Klincov, dr Marko Đogo, mr Predrag Mlinarević.

Lektor: Aleksandra Duduković. Dizajn i grafička priprema: Zoran Jović

Časopis izlazi četiri puta godišnje. Sva prava zadržana: Udruženje ekonomista RS - SWOT. Svako umnožavanje i distribucija bez pisanog odobrenja Udruženja ekonomista RS SWOT je zabranjeno.

Osnivač i izdavač: Udruženje ekonomista RS - SWOT, Dragiše Vasića 13, 78 000 Banja Luka, žiro račun Nova banka Banja Luka 555-007-00223898, JIB: 4402742510005, matični broj: 11029353, br. sudskog rješenja: F -1-208/7, Udruženje ekonomista RS - SWOT je upisano u Registar izdavača pod rednim brojem 291, na osnovu Rješenja Ministarstva prosvjete i kulture RS br. 07.030-053-162-9/10.

E-mail: info@swot.ba, sekretar@swot.ba, Internet adresa: www.swot.ba, Tel: 051 322 960, Fax: 051 322 961

Reforme - sad ili nikad

Predstojeća 2015. godina je prva postizborna godina, te kao takva je politički najpogodnija za reforme, pogotovo bolne, i možda predstavlja i posljednju šansu za preokret ekonomskih prilika u Republici Srpskoj. Stoga smo predložili set reformskih zakona i mjera koje bi buduća vlada RS trebala da usvoji i realizuje u cilju poboljšanja poslovnog ambijenta

Brojne vlade Republike Srpske su u svojim ekonomskim politikama i drugim strateškim i akcionim dokumentima navodile potrebu za strukturalnim reformama, na šta je potrošeno tone papira, ali je, nažalost, to uglavnom ostalo mrtvo slovo na papiru. S obzirom na ubrzano pogoršanje ključnih makroekonomskih indikatora, sa jedne strane, i činjenicu da će 2015. biti prva postizborna godina, kao takva je politički najpogodnija za reforme, pogotovo bolne, i možda predstavlja i posljednju šansu za preokret ekonomskih prilika u Republici Srpskoj.

U ovom broju "Newslettera" ćemo navesti goruće probleme domaće ekonomije i predložiti set reformskih zakona i mjera koje bi buduća vlada RS trebala da usvoji i realizuje u cilju poboljšanja poslovnog ambijenta:

Novi zakon o radu - čekajući Godoa

Prva je svakako donošenje novog zakona o radu Republike Srpske, koji je najavljan još prije četiri i po godine, ali nikada nije ugledao svjetlost dana. Poslovna zajednica već duži niz godina ukazuje na potrebu donošenja nove zakonske regulative na tržištu rada, ističući da je postojeći Zakon o radu donesen 2000. godine i u formi prečišćenog teksta usvojen 2007, čime je kao takav prevaziđen i predstavlja jednu od značajnih prepreka povećanja konkurentnosti domaće privrede.

Postojeći Zakon o radu, svima je jasno, nije usklađen sa zakonodavstvom u Evropskoj uniji i uveliko zastarijeva za rješenjima u regionu, prvenstveno po pitanju

omogućavanja veće mobilnosti radne snage, odnosno lakšeg primanja i otpuštanja radnika u skladu sa potrebama poslodavaca, kao i lakšeg pronalaska posla za mladu populaciju. Naime, poslodavci u RS se često suzdržavaju od novog zapošljavanja, jer se teško mogu osloboditi radne snage koja im predstavlja višak, kako bi zaposlili novu, kvalifikovaniju i potrebniju za radni proces. Naravno, u tom procesu treba maksimalno poštovati odredbe u kojima su navedena prava radnika kako reforma ne bi otišla u drugu krajnost i bila predmet zloupotreba od strane pojedinih poslodavaca. S obzirom na to da postoji mogućnost da dođe do trenutnog povećanja broja

Poslodavci se često suzdržavaju od novog zapošljavanja, jer se teško mogu osloboditi radne snage koja im predstavlja višak, kako bi zaposlili novu, kvalifikovaniju i potrebniju za radni proces

otpuštenih radnika oni bi trebalo da budu zbrinuti kroz jačanje fondova za socijalno ugrožene, ako treba i kroz nova zaduženja.

Domaći i strani investitori odavno ukazuju da pojedine odredbe kako Zakona o radu, tako i drugih propisa iz radnog zakonodavstva destimulativno djeluju na poslovanje i privlačenje novih investicija. Poslodavci naglašavaju da postojeći pravni akt stimuliše kršenje radnih obaveza, jer ima preširoko propisanu zaštitu radnika i u slučajevima grubog kršenja radne discipline, poput nedolaska na posao i neprijavlivanja bolovanja. Sadašnje rješenje predviđa obavezno formiranje disciplinske komisije koja utvrđuje stepen povrede radne dužnosti i nerijetko oteže postupak i utiče na smanjenje predviđene kazne prema nesavjesnom radniku, što poslodavcu veže ruke u nastojanju da u radnom angažmanu ostavi samo produktivnu radnu snagu.

Privrednici manu postojećeg zakona vide i u plaćanju mnoštva naknada mimo plate radnika, poput regresa, toplog obroka, ogreva i drugih (najizraženija praksa u javnim preduzećima), zatim, plaćenom odsustvu radnika za vjerske praznike i krsne slave, plaćanju otpremnine za cijeli radni staž umjesto samo za period rada kod tog poslodavca, te odredbe o uvećanju broja dana odmora sa godinama radnog staža. Međutim, smatramo da u ovom dijelu postoji prostor za ustupak poslodavaca, jer bi trebalo da budu sagledani i interesi radnika.

Usvajanje novog zakona o radu treba da prati set izmjena zakona iz socijalne sfere sa naglaskom na prebacivanje većeg tereta demografske politike, poput naknada za bolovanje i porodiljskog odsustva, sa poslodavca na državu. Ono što bi ostalo na poslodavcima, trebalo bi kroz poresku politiku pravednije preraspodijeliti na cijelu privredu, a ne da teret porodiljskog odsustva snose samo firme koje mahom zapošljavaju žensku radnu snagu.

Prestrukturiranje javne potrošnje ili ekonomski ambis

Jedna od reformi se mora odnositi na prestrukturiranje javne potrošnje pri čemu bi jedna od važnijih mjera bila usklađivanje plata u javnom sektoru sa onima u privredi, o čemu je Udruženje ekonomista RS - SWOT pisalo još početkom 2012. godine.

Velika razlika u platama radnika javnog sektora u odnosu na zaposlene u privatnom sektoru sa istim kvalifikacijama, osim velikog finansijskog opterećenja za privredu, podstiče nezadovoljstvo zaposlenih u realnoj

osnovice za obračun javnih plata bi se mogao vezati za rast prosječne plate u privatnom sektoru čime bi bila obezbijeđena njihova dugoročna "usidrenost" za privatni sektor. Smatramo da takva mjera neće otjerati radnike iz javnog sektora u privatni, jer bi prosječne plate u javnom sektoru i dalje bile više, a uz to uživaju i veću sindikalnu zaštitu. Potrebno je takođe analizirati višak radne snage u mnogim upravnim organizacijama javnog sektora i javnim preduzećima koji bi se djelimično mogao riješiti na način da

Plate u javnom sektoru uskladiti sa platama u privatnom sektoru, što je praksa u mnogim evropskim zemljama

ekonomiji a time i odliv stručnog kadra u institucije javne uprave što uzrokuje dodatno smanjenje konkurentnosti privrede. Stoga se neophodnim nameće donošenje dugoročnije politike određivanja plata u javnom sektoru u pravcu da se one ubuduće usklade sa platama u privatnom sektoru, što je praksa u mnogim evropskim zemljama. Da bi to bilo postignuto, treba da bude izvršena revizija visine plata za pojedinačna zanimanja u javnom sektoru te usklađena njihova visina, što bi podrazumijevalo smanjenja, ali i povećanja nekih plata. U velikom broju evropskih zemalja postoje nezavisna tijela koja periodično sprovode ovakve revizije. Nakon izvršene revizije, rast

se prekobrojni upute na prekvalifikaciju i premjeste u kontrolne organe (Inspekcija rada, Poreska uprava i druge), koje bi omasovljene i kadrovski ojačane mogle odgovoriti zadatku efikasnije kontrole poštivanja prava radnika i rada na crno, odnosno poreskih utaja, što bi svakako pridonijelo punjenju budžeta. Pored toga, prestrukturiranje javne potrošnje bi trebalo ići u pravcu smanjenja svih rashodovnih stavki budžeta Republike osim kapitalnih investicija u infrastrukturu. Ukoliko bi nova vlada nastojala izbjeći ovakve mjeru, dala bi do znanja da gaji populističke metode održavanja kratkoročnog socijalnog mira koje bi Republiku Srpsku gurnule u ekonomski ambis sa nesagledivim posljedicama.

Pravna (ne)sigurnost

Treća ključna reforma bi bila reforma pravosuđa. U toj oblasti se proteklih godina pokušalo nešto promijeniti formiranjem privrednih sudova, ali, nažalost, oni ni izbliza nisu donijeli očekivane rezultate. Sporost u rješavanju predmeta, neujednačena sudska praksa, needukovanost sudija u privredno-finansijskim sporovima, pogotovo u složenijim predmetima, velika su boljka pravosudnog sistema i jedan od razloga izostanka većih investicija.

Poseban problem predstavljaju i inspeksijske kontrole gdje je takođe prisutna neujednačena praksa, nedovoljna obučenosť inspektora, što prouzrokuje ne samo pravnu nesigurnost, već i nejednak položaj, nekonkurentnost, selektivan pristup inspekcija koje regulišu rad privrednih društava i preduzetnika. U takvoj situaciji je teško očekivati razvoj preduzetničke kulture i porast investicija. Visok stepen korupcije je, takođe, ogromna prepreka povećanju konkurentnosti privrede. Poražavajući je podatak da

Sporost u rješavanju predmeta, neujednačena sudska praksa, needukovanost sudija u privredno-finansijskim sporovima, velika su boljka pravosudnog sistema

je BiH u zadnjem godišnjem izvještaju organizacije "Transparency International" svrstana na 80. poziciju među 175 zemalja svijeta prema indeksu percepcije korupcije, po čemu je naj-

gora zemlja u regionu. Situacija u RS po tom pitanju sigurno nije ništa povoljnija u odnosu na cijelu zemlju, što zahtijeva strategijske planove i suštinske realizacije na smanjenju tih devijantnih pojava.

Obrazovni sistem postaviti na zdrave temelje

Ključni strukturni problem obrazovnog sistema je neusklađenost znanja koja se stiču u našim obrazovnim ustanovama sa uslovima i potrebama tržišta rada, gdje se, prije svega, nameće potreba čvršćeg institucionalnog povezivanja obrazovnih institucija i poslovne zajednice. Oni bi morali zajednički djelovati i kreirati posve drugačiji obrazovni plan, a posebno upisnu politiku na visokoškolskim ustanovama. Reformisani obrazovni pristup mora odbaci-

ti dosadašnju dogmu reprodukcionog enciklopedijskog učenja i preorijentisati se na kreiranje znanja kroz praktičan rad i rad u timskim uslovima, kako bi školovani kadar odmah bio spreman za posao koji donosi dodatni kvalitet, kako zaposlenom, tako i poslodavcu. U redovnom obrazovanju treba redukovati broj obaveznih predmeta ili, u najmanju ruku, smanjiti obim gradiva baziranog na teorijskim znanjima, a jačati praktične vještine, podsticati inovativnost, podizati preduzetničku kulturu i finansijsku pismenost kroz preoblikovanje nastavnog plana i programa. Za postojeće stanje dijelom je kriva i indolentnost samih privrednika, koji ne prepoznaju prednosti prakse učenika u preduzećima iako bi ona trebalo da predstavlja idealan način selekcije kadrova za budućnost.

U vanrednom obrazovnom sistemu su

Reformisani obrazovni pristup mora odbaciti dogmu reprodukcionog učenja i preorijentisati se na kreiranje znanja kroz praktičan rad i rad u timskim uslovima, kako bi školovani kadar odmah bio spreman za posao

napravljeni određeni pomaci kroz formiranje Zavoda za obrazovanje odraslih u okviru Ministarstva prosvjete i kulture u Vladi RS, koji pokušava da neutrališe manjkavost redovnog obrazovanja. Takve aktivnosti, ipak, treba da budu sveobuhvatne i pomognu kako u pomenutom prestrukturiraju radne snage u javnom sektoru tako i u prekvalifikacijama i dokvalifikacijama za lakši pronalazak posla u privatnom sektoru.

Rasteretiti privredu u segment rada

Silni parafiskalni nameti moraju biti redukovani ili ukinuti, jer predstavljaju prepreku širenju poslovnih aktivnosti postojećih firmi i otvaranju novih biznisa

Nezaposlenost je naš ključni makroekonomski problem pa bi rasterećenje rada, odnosno smanjenje stopa poreza na dohodak i doprinosa, predstavljalo logičnu mjeru. Silni parafiskalni nameti, koji uglavnom služe za finansiranje republičkih i lokalnih javnih organizacija i agencija, moraju biti redukovani ili ukinuti, jer predstavljaju realnu prepreku, kako širenju poslovnih aktivnosti postojećih firmi, tako i otvaranju novih biz-

nisa. Prema nekim analizama, više od 5% ukupnih troškova poslovanja svakog privrednog društva u BiH odnosi se na troškove parafiskalnih nameta, dok oni samo privredi u RS godišnje uzmu više od 200 miliona KM i to u uslovima postojeće krize i nelikvidnosti. Stoga je neophodno fiskalno rasterećenje

privrede koje kratkoročno može donijeti pad budžetskih prihoda, ali bi oni vrlo brzo bili neutralisani povećanjem broja novih prijavljenih preduzetničkih radnji i privrednih društava, smanjenjem sive ekonomije, te dosljednim poreskim i inspeksijskim kontrolama poštovanja poreskih i drugih obaveza poslodavaca.

Investiranje u infrastrukturu

Kapitalne investicije u infrastrukturu čine još jedan segment mjera koje treba preduzeti, prije svega, u strateškim granama, kao što je poljoprivreda. Ulaganja u zaštitu od poplava i sisteme navodnjavanja prijeka su potreba u uslovima ubrzanih i dramatičnih klimatskih promjena koje izazivaju pojavu elementarnih nepogoda, od dugih sušnih perioda do katastrofalnih poplava i nastanaka velikih klizišta.

Drugi pravac infrastrukturnih ulaganja trebalo bi da ide u izgradnju preduzetničkih zona sa kompletnom komunalnom i saobraćajnom mrežom, koja bi, uz istovremeno provođenje mjera na fiskalnom rasterećenju, bila podsticajna za strane investicije, otvaranje novih biznisa i uvođenje savremenih tehnologija bez kojih nema jačanja privredne konkurentnosti i ekonomskog razvoja. Nova vlada RS, sa druge strane, ne bi trebalo da pati od megalomanskih putnih projekata u postojećem nivou privrednih aktivnosti, jer bi privrednici od toga mogli imati više štete nego koristi, zbog posrednog finansiranja takvih projekata.

Efekti svih pobrojanih mjera bi se ogledali u povećanju produktivnosti i prihoda privrede, povećanju zaposlenosti u srednjoročnom periodu, zatim, smanjenju sive zone i neloyalne konkurencije, rastu direktnih stranih investicija te značajnijem i redovnijem plaćanju poreskih obaveza privrede prema državi.

Potrebna ulaganja u zaštitu od poplava i sisteme navodnjavanja, te u izgradnju preduzetničkih zona sa kompletnom komunalnom i saobraćajnom mrežom

Ekonomija mirovanja - nazad ne idemo, naprijed ne možemo

Ukupna makroskopska analiza ne daje previše razloga za optimizam. Skeptičnost u pogledu budućeg ekonomskog rasta, posmatranom iz ugla aktuelnog trenutka, počiva na zaključku da su uzročnici stagnirajućeg stanja privrede RS loši ekonomski fundamenti. Naime, Republika Srpska, kao i jedan broj drugih tranzicionih zemalja, svoju ekonomiju zasniva na atipičnom modelu privređivanja, gdje ključnu ulogu imaju potrošnja i uvoz umjesto investicija i izvoza

Prema posljednjim dostupnim statističkim podacima, bruto domaći proizvod Republike Srpske je u drugom kvartalu 2014. godine zabilježio pad od 0,9% u odnosu na isti period 2013. godine. Taj pad najviše je bio determinisan padom privredne aktivnosti u realnom sektoru, dok je sa druge strane uslužni sektor i dalje ostao u zoni pozitivnog rasta. Ukoliko bi se ovakva tendencija zadržala i u trećem kvartalu, ispunili bi se svi tehnički preduslovi za konstataciju da je Republika Srpska ušla u recesiju.

Međutim, pokazatelji u vezi s kretanjima industrijske proizvodnje daju osnova da je i u odsustvu zvaničnih podataka o BDP-u u trećem tromjesečju 2014. godine moguće predvidjeti da se tako nešto ipak neće desiti. Nakon katastrofalnih poplava koje su zadesile RS u periodu drugog kvartala, industrijska proizvodnja u trećem kvartalu pokazuje znake oporavka. Međutim, ukupna makroskopska analiza ne daje previše razloga za optimizam. Skeptičnost u pogledu budućeg ekonomskog rasta, posmatranom iz ugla aktuelnog trenutka, počiva na zaključku da su uzročnici stagnirajućeg stanja privrede RS loši ekonomski fundamenti. Naime, Republika Srpska, kao i jedan broj drugih tranzicionih zemalja, svoju ekonomiju zasniva na atipičnom modelu privređivanja, gdje ključnu ulogu imaju potrošnja i uvoz umjesto investicija i izvoza. Ako posmatramo strukturu BDP-a RS sa rashodne strane uvidjećemo da potrošnja stanovništva (C) i države (G) zajedno čine, skoro pa konstantno, oko 97% BDP-a. Spoljnotrgovinski deficit, koji kao neto izvoz učestvuje u strukturi BDP-a, čini čak oko 20% onoga što se proizvede na teritoriji RS u okviru jedne godine. Stopa bruto investicija gravitira iznosu od oko 25%, što opet simbolizuje njihovu neade-

kvatnu tehničku strukturu i dinamičku neefikasnost. Znači, bez obzira na procentualno respektabilan iznos investicija, njihova efektivizacija na privredni rast je na nivou statističke zanemarivosti. Na osnovu ove dijagnostike postaje jasno da su problemi naše privrede pa i ekonomije u cjelini strukturalnog karaktera. Visok spoljnotrgovinski deficit je u stvari odraz nekonkurentnosti domaće privrede i to ne samo na stranom nego i na domaćem tržištu. Kontinuirani deficit tekućeg računa u sebi nosi prijetecu tendenciju dužničkih problema čije bi saniranje u srednjem roku neutralisalo i potrošnju kao izvor rasta. Ako se, pak, analizira BDP sa proizvodne strane, uočava se da RS ima odveć uprošćenu privrednu strukturu pretjerano oslonjenu na industrije iz primarnog sektora. Iz tih razloga, šokovi ponude koji se transmituju na proizvodnu aktivnost nerijetko izazivaju "statističko pomračenje" pokazatelja industrijske proizvodnje. Rast elektroenergetskog sektora, koji sačinjava proizvodnja električne energije, gasa i pare, determinisan je hidrološkom situacijom odnosno u širem smislu vremenskim uslovima. Ovakva situacija, koja već ima svoj stabilan kontinuitet, nas drži "zaglavljene" u stanju stagnacije, koja optimiste ohrabruje, jer ne idemo nazad, a pesimiste onespokojava, jer ne možemo naprijed. Naime, argumenti za ovakvu tvrdnju se nalaze u kretanju same industrijske proizvodnje.

Stopa bruto investicija gravitira iznosu od oko 25% BDP-a, što simbolizuje njihovu neadekvatnu tehničku strukturu i dinamičku neefikasnost

Velika sektorska odstupanja industrijske proizvodnje

Industrijska proizvodnja u septembru 2014. godine u odnosu na uporedivi period prethodne godine veća je za 9,1%. Pri tome je proizvodnja u sektoru vađenja rude i kamena bila za 0,2% manja, proizvodnja električne energije, gasa i pare

za 31% veća, dok je prerađivačka industrija ostvarila rast od 5,4%. Ako posmatramo industrijsku proizvodnju za prvih devet mjeseci tekuće godine u odnosu na referentni period 2013. godine, onda su stope rasta vađenja rude i kamena, proizvodnje električne energije, gasa i pare i prerađivačke industrije respektivno -3,0%, -11,9% i 4,7%.

Kako bi se analizirala kontribucija tih grana budućem rastu, potrebno je detektovati faktore koji generišu rast proizvodnje. Imajući u vidu da su prve dvije grane uglavnom ekstraktivnog karaktera, rast proizvodnje u njima može biti plod ili rasta produktivnosti ili povećanog korišćenja kapaciteta. Sektor prerađivačke industrije takođe

svoj rast bazira na rezultati ova dva faktora, s tom razlikom što je prostor za ekspanziju prerađivačkog sektora relativno neograničen u odnosu na resursnu limitiranost ekstraktivnih industrijskih grana.

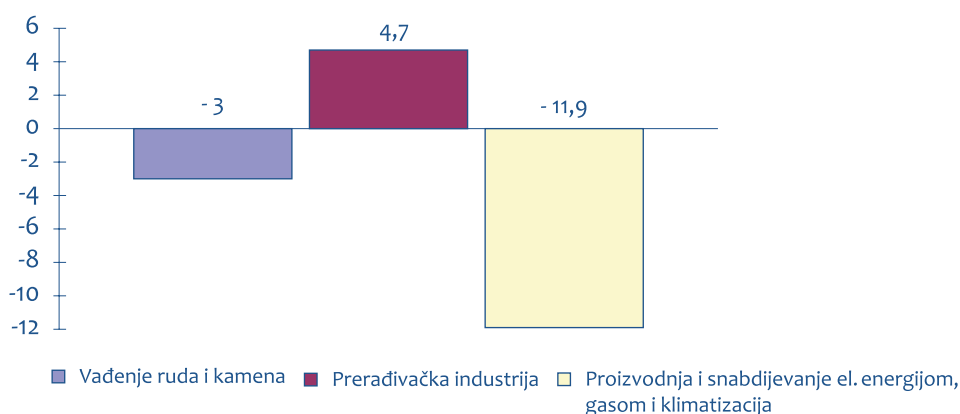
Drugačije rečeno, rast proizvodnje koji je praćen rastom zaposlenosti predstavlja osnov za zaključak da se kapaciteti povećano koriste.

Nameće se neophodnost strukturne privredne transformacije kojom bi rast postao održiv, dugoročan i bio praćen porastom zaposlenosti

U resursno - intenzivnim granama to ima svoje limite koji pretjerano oslanjanje na taj sektor dovodi do brzog iscrpljivanja istog kao faktora rasta. Za razliku od njih, prerađivačka industrija pogotovo ona više faze prerade i dodane vrijednosti može postati oslonac dugoročnog i održivog rasta. Nakon sagledavanja ovih činjenica nameće se sama po sebi nužnost strukturne privredne transformacije, kojom bi rast postao održiv, dugoročan i bio praćen porastom zaposlenosti.

Stope rasta pojedinih industrijskih grana

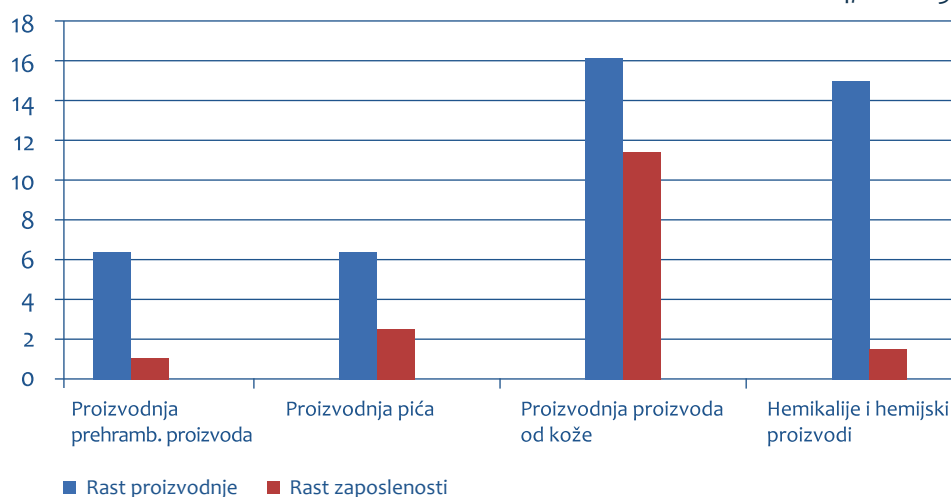
I-IX 2014/I-IX 2013.

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Stope rasta proizvodnje i zaposlenosti u pojedinim oblastima prerađivačke industrije

I-IX 2014/I-IX 2013.

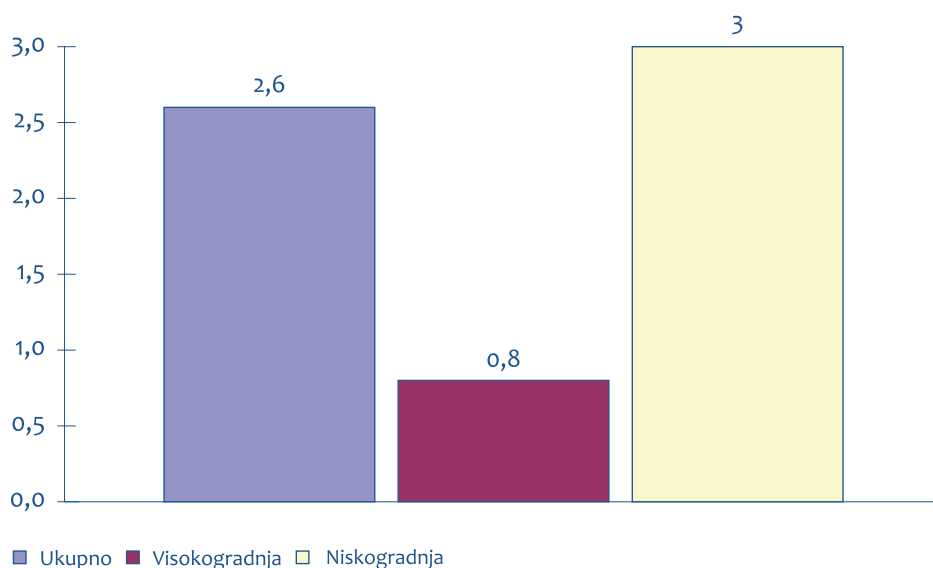
Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Skroman rast građevinske aktivnosti

Važan segment industrijske proizvodnje čini građevinarstvo. Ovaj sektor je u trećem kvartalu ostvario takođe relativno skroman rast. Ukupna kalendarski prilagođena proizvodnja u građevinarstvu u trećem kvartalu 2014. godine, u poređenju sa trećim tromjesečjem 2013. godine, veća je za 2,6%. Ukoliko se posmatra struktura građevinskih radova prema vrsti, uočava se da je rast na objektima niskogradnje iznosio 3%, dok je visokogradnja rasla po stopi od 0,8%. Potrebno je istaći da je u strukturi radova u podsektoru visokogradnje novogradnja participirala sa tri četvrtine, dok se ostatak aktivnosti odnosio na poslove rekonstrukcije i održavanja.

Stope rasta građevinske aktivnosti

III 2014/III 2013.

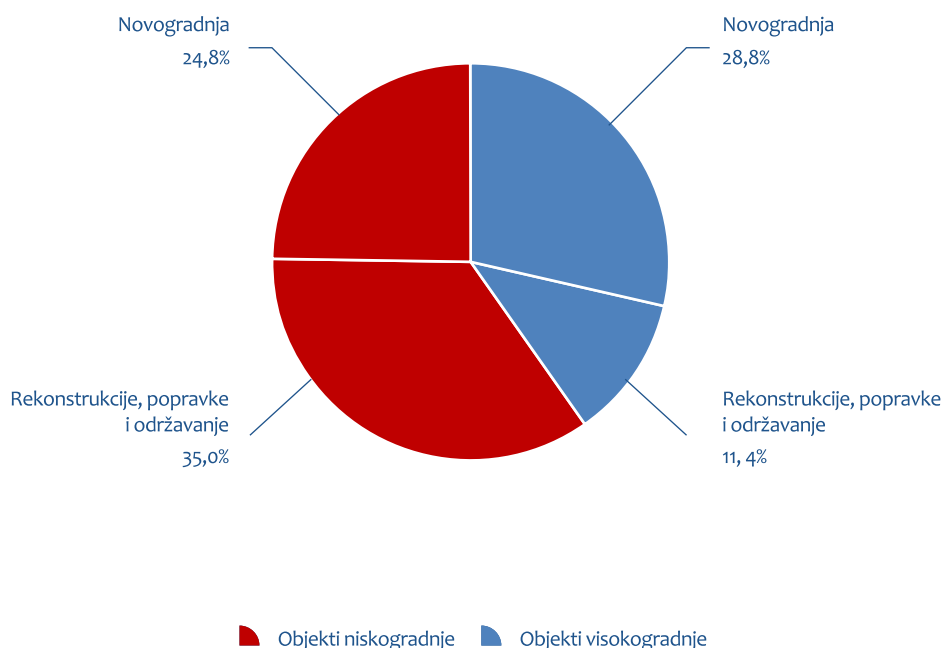
Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Takođe, podlogu za realan optimizam, kada je građevinski sektor u pitanju, daju podaci o broju izdatih građevinskih dozvola u trećem kvartalu 2014. godine. Naime, broj izdatih građevinskih dozvola za gradnju u trećem kvartalu tekuće godine veći je za 23,6% u odnosu na prosječan broj izdatih dozvola u 2013. godini, a za 19,6% u odnosu na treće tromjesečje 2013. godine. Ovaj podatak upućuje na zaključak da su lokalne jedinice samouprave u ranijem periodu iz birokratskih razloga odugovlačile sa izdavanjem građevinskih dozvola i bespotrebno otežavale situaciju u sektoru. Ohrabrujući je podatak da je broj predviđenih stanova za gradnju u trećem kvartalu ove godine u odnosu na uporedivi period prošle godine veći čak za 83,5%. Ono što ipak može da zabrine jeste činjenica da nestambena gradnja, koja je dominantno generisana od privrednih subjekata, bilježi pad. Odsustvo proizvodnih investicija, kako domaćih, tako i stranih, statistički se odražava kroz pad nestambene gradnje. Sa druge strane, niskogradnja najneposrednije svoju dinamiku veže za realizaciju infrastrukturnih projekata koje finansira država. Iz tog razloga će brzina iznalaženja neophodnih sredstava za završetak krupnih infrastrukturnih projekata

ta od strane države, kao i tempo realizacije istih, direktno determinisati kretanje u ovom građevinskom podsektoru. Ovdje treba ukazati na to da će rekonstrukcija infrastrukturnih i stambenih objekata, koji su pretrpjeli oštećenja usljed majskih

poplava, biti impuls koji će podstaći novu dinamiku građevinskog sektora. Takođe, eventualni rast privatnih investicija i povećanje efikasnosti u izvršavanju javnih investicija imaće izrazito stimulativan efekat na nivo građevinske aktivnosti.

Struktura izvršenih efektivnih časova prema vrsti radova

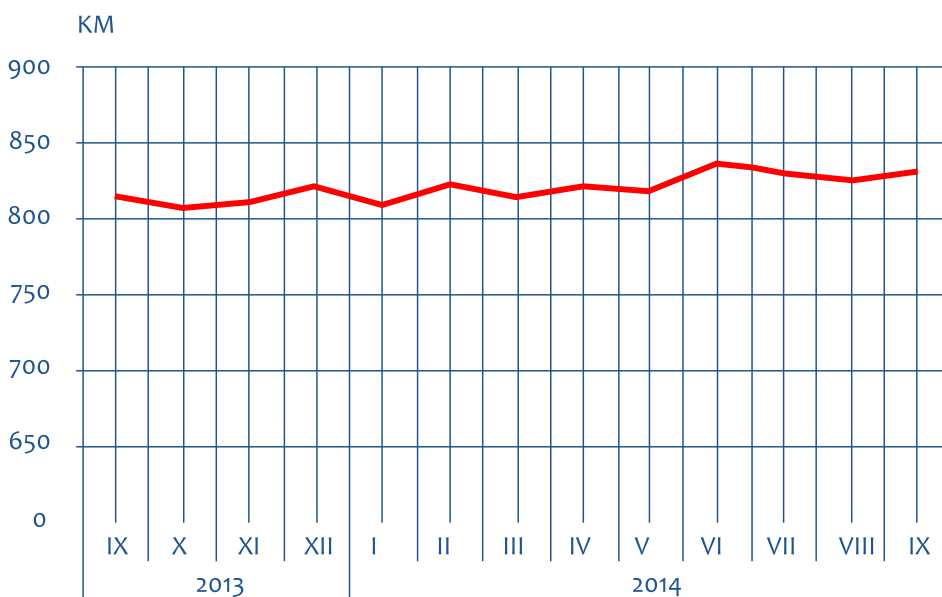

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Visina plata u začaranom odnosu

U prvih devet mjeseci 2014. godine nisu zabilježene značajnije oscilacije prosječne neto plate isplaćene u RS. To potvrđuje i podatak da je amplituda između najveće prosječne mjesečne plate isplaćene u julu 2014. godine u iznosu od 837 KM i najniže isplaćene u januaru u iznosu od 810 KM, svega 27 KM. U septembru prosječna isplaćena neto plata iznosila je 831 KM. Najviše razloga za zadovoljstvo imali su zaposleni u području finansijske djelatnosti i osiguranja, gdje je prosječna isplaćena neto plata dostigla iznos od 1.241 KM. Rame uz rame sa njima bili su zaposleni u sektoru javne uprave (1.095 KM), informacija i komunikacija (1.206 KM), zdravstvene zaštite i socijalnog rada (1.045 KM) te proizvodnji i

Prosječna neto plata

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

snabdijevanju električnom energijom, gasom, parom i klimatizacijom (1.055 KM). Atipični model privređivanja ostavio je vidljiv trag i na distribuciji zarada. Tako su zaposleni u sektorima koji učestvuju u stvaranju BDP-a sa preko 40% primali prosječnu platu ne veću od 693 KM. Za razliku od njih, oni koji za život zarađuju u uslužnom sektoru, koji dominantno čini uvozno-potrošačku infrastrukturu, primali su prosječnu neto platu ne manju od 1.206 KM, dok se njihova participacija u stvaranju BDP-a kreće oko 12%. Iz ove metrike dohodka postaje više nego očigledno da bez strukturnih promjena koje će uticati na putanju ka privredi viših dohodaka nije moguće izaći iz začaranog kruga siromaštva i nerazvijenosti.

Zaposleni u sektorima koji učestvuju u stvaranju BDP-a sa preko 40% primali prosječnu platu ne veću od 693 KM

Inflacija ili deflacija - dilema do samog kraja godine

Od kretanja cijena u zadnjim mjesecima godine zavisice da li će opšti nivo cijena na godišnjem nivou imati deflatorski ili inflatorski karakter.

Cjenovna kretanja u trećem kvartalu

tekuće godine potrebno je sagledati iz dva ugla. Prvi ugao posmatranja stavlja fokus na trend cjenovnih kretanja u septembru u odnosu na prethodne mjesec iz pripadajućeg kvartala. Na osnovu tih podataka mogu biti utvrđeni intenzitet i tendencija inflatornih kretanja uzrokovanih majskim poplavama koje su najviše pogodile poljoprivrednu proizvodnju. Uzevši u obzir te podatke, u septembru je zabilježena inflacija, istini za volju, ne tako jakog intenziteta u odnosu na avgust. Najviši godišnji nivo cijena, kada su u pitanju primarni poljoprivredni proizvodi, očekuje se krajem trećeg i tokom četvrtog kvartala. Naime, plasman poljoprivrednih proizvoda u julu i avgustu, koji imaju karakter neprerađenih sirovina, pratile su niske cijene usljed toga što su poljoprivredni proizvođači zbog posljedica poplava bili u krajnje nezavidnoj poziciji. Niže cijene neprerađenih sirovina uticale su da i cijene hrane odnosno prerađenih poljoprivrednih sirovina budu niže ili bar rastu po umjerenijoj stopi. Međutim, u trećem i četvrtom kvartalu će šok ponude, izazvan katastrofalnom godinom za poljoprivredne proizvođače, izazvati nedostatak ovih proizvoda na tržištu i najvjerovatnije rezultirati rastom njihovih cijena. Podaci o cijenama u septembru u odnosu na avgust vjerno govore tome u prilog. Naime, prema odjeljcima namjene potrošnje u septembru 2014. godine u

Stabilan kurs, otvoreno tržište kao i stagnacija raspoloživog dohotka faktori koji će imati antiinflatorno dejstvo

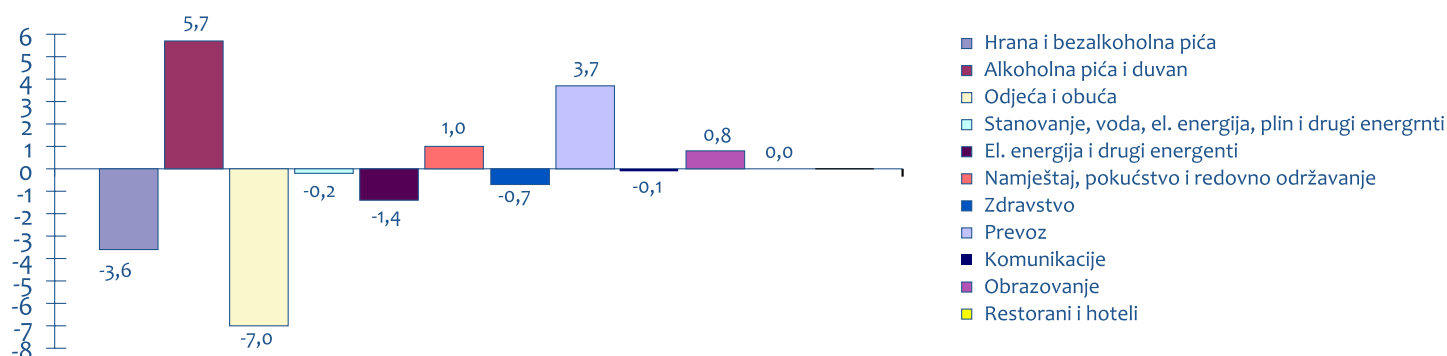
odnosu na avgust iste godine alkoholna pića i duvan su poskupjeli za 1,9%, odjeća i obuća za 1,2% i hrana i bezalkoholna pića za 0,6%.

Drugi ugao posmatranja cjenovnih kretanja odnosi se na promjene nivoa cijena u toku proteklih devet mjeseci ove godine. Taj period kao cjelinu karakteriše deflacija od 1,4%. U prvih devet mjeseci građani su manje izdvajali za hranu 3,3%, bezalkoholna pića 5,3%, odjeću 5,4%, obuću 10,3% te stanovanje 0,2%. Jedino su proizvodi akciznog karaktera imali značajniji rast cijena. Tako su građani za prvih devet mjeseci za alkoholna pića i duvan morali izdvojiti 8,2% više u odnosu na isti period 2013. godine.

Na osnovu svih dosad navedenih podataka nameće se zaključak da će od kretanja u trećem i četvrtom kvartalu zavisiti da li će opšti nivo cijena u RS na godišnjem nivou imati deflatorski ili inflatorski karakter. Pored svih pobrojanih faktora, valja naglasiti da su stabilan kurs, otvoreno tržište kao i stagnantnost raspoloživog dohotka faktori koji će imati antiinflatorno dejstvo.

Indeks potrošačkih cijena po grupama proizvoda

I-IX 2014/I-IX 2013.

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Rast uvoza jači od izvoza

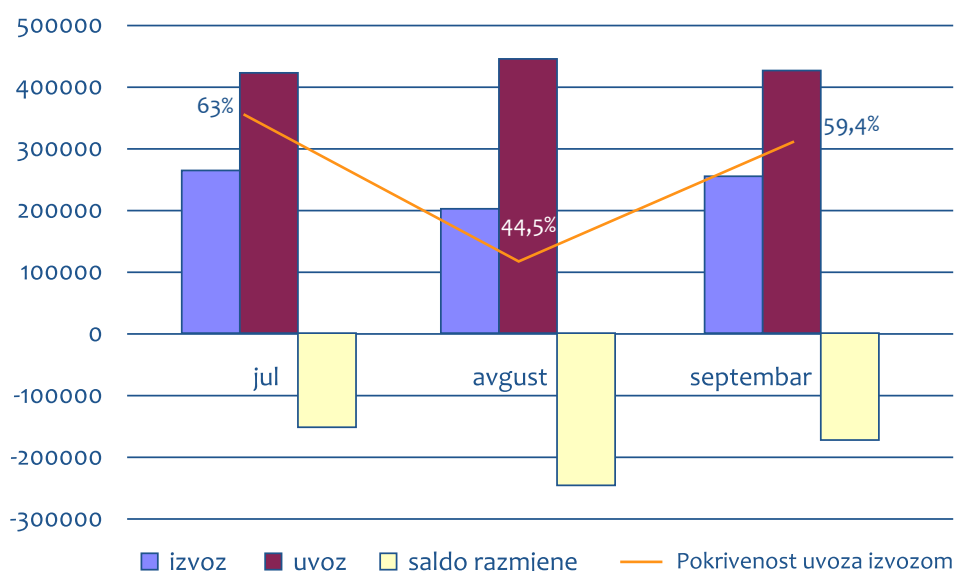
U prvih devet mjeseci 2014. godine obim robne razmjene RS sa ostatkom svijeta iznosio je 5.598.616.000 KM, od čega se na izvoz odnosilo 2.018.808.000 KM, a na uvoz 3.589.788.000 KM. U posmatranom periodu izvoz je ostvario rast od 4,9%, što je bilo niže od 9,0% za koliko je inače porastao uvoz za prva tri kvartala. Kao rezultanta ovih odnosa pokrivenost uvoza izvozom za period januar - septembar iznosila je 56,4%. Pokrivenost je u septembru bila dostigla nivo 59,4% i bila je veća za skoro 15 procentnih poena u odnosu na avgust tekuće godine. Podatak koji može da raduje jeste da je prerađivački sektor nastavio da bude nosilac rasta izvoza, jer je za referentni period ostvario rast izvoza od čak 10,8%. Uz prerađivačku industriju i sektor poljoprivrede, šumarstva i ribolova ostvario je rast od 7,1%. Izostala je kontribucija elektroenergetskog sektora izvozu čiji je pad dostigao cifru od 38,7%. Međutim, i pored ovih naizgled ohrabrujućih podataka, indikativan je rast uvoza kod sektora koji bilježe najveći rast izvoza. To ukazuje na postojanje visokog stepena intraindustrijske trgovine. Implikacije ovog podatka su važne s aspekta konkurentskog pozicioniranja

Dominacijom izvoza sirovina i proizvoda niže faze prerade ostvaruje se niži izvozni profit i smanjuje ukupni finansijski kvalitet izvoza

privrednih subjekata. Naime, distorzija između rasta izvoza, ali i slabog efektuiranja na značajniji rast zaposlenosti ukazuje na to da su se proizvodnja i izvoz u prerađivačkom sektoru RS skoncentrisali u tržišnim nišama nižih nivoa dodane vrijednosti i poslovne sofisticiranosti. Stoga će u budućnosti biti jako važno pratiti dinamiku strukturne transformacije, prije svega, prerađivačke industrije koja bi za rezultat mogla da ima blagotvorno dejstvo na zaposlenost kao i smanjenje deficita tekućeg računa. Uslužna proizvodnja i doradni poslovi etabliraju nas na međunarodnom planu kao zemlju koja se konkurentski nameće

jeftinom radnom snagom te na taj način ne pronalazi put da izađe iz zamke niskih dohodaka i nedostatne domaće tražnje koja ne bi proizlazila iz zaduživanja. Dominacijom izvoza sirovina i proizvoda niže faze prerade ostvaruje se niži izvozni profit i smanjuje ukupni finansijski kvalitet izvoza. Analiza glavnih izvoznih destinacija pokazuje da je razmjena sa EU 28 i dalje dominantna. Na tržište ove grupe zemalja plasirano je 71,3% ukupnog izvoza, dok je uvoz iz tih zemalja činio 41% ukupnog uvoza. S područja zone CEFTA za prvih devet mjeseci uvezeno je 17,9% vrijednosti ukupnog uvoza RS, dok je na CEFTA tržište plasirano 21,1% ukupnog izvoza.

Saldo robne razmjene i pokrivenost uvoza izvozom (u hiljadama KM)

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Pad nezaposlenosti - zbilja ili fatamorgana

Kretanja na tržištu rada, ako ih pažljivo analiziramo, ukazuju na određene pozitivne trendove, ali i na suštinski problem oličen u (ne)efikasnosti posredničkih institucija koje djeluju u okviru njega. Ako bismo posmatrali samo pokazatelje broja nezaposlenih lica evidentiranih na Zavodu za zapošljavanje RS, mogli bismo konstatovati da je tendencija u sferi zapošljavanja i više nego pozitivna. Naime, ukupan broj

nezaposlenih lica na evidenciji Zavoda je u septembru dostigao ovogodišnji minimum i iznosio je 143.955 lica koja aktivno traže posao. U odnosu na septembar 2013. godine taj broj je manji za 5.338 lica ili 3,57%. U trećem kvartalu su sa evidencije Zavoda brisana radi zaposlenja 9.273 lica, dok je broj onih koji su svoju tranziciju iz nezaposlenih u zaposlene ostvarili pokretanjem vlastitog biznisa bio izuzetno mali, svega 351 osoba. U istom periodu su se 16.372 osobe prijavile na evidenciju Zavoda u potrazi za zaposlenjem. Postavlja se pitanje

kako je moguće da se broj nezaposlenih na evidenciji Zavoda smanjuje, kada su svega 9.624 lica dobila posao, a istovremeno su evidentirana 16.372 novoprijavljena? Odgovor se krije u broju onih koji su brisani sa evidencije po drugom osnovu, a takvih je 9.070. Na nama je da nagađamo da li je riječ o "obeshrabrenim radnicima" koji su izgubili vjeru da će pronaći posao posredstvom Zavoda, ili je, uzevši u obzir da se registracijom kod Zavoda ostvaruju neka prava, došlo do tranzicije u kategoriju neformalne zaposlenosti.

Bobar banka uznemirila tržište

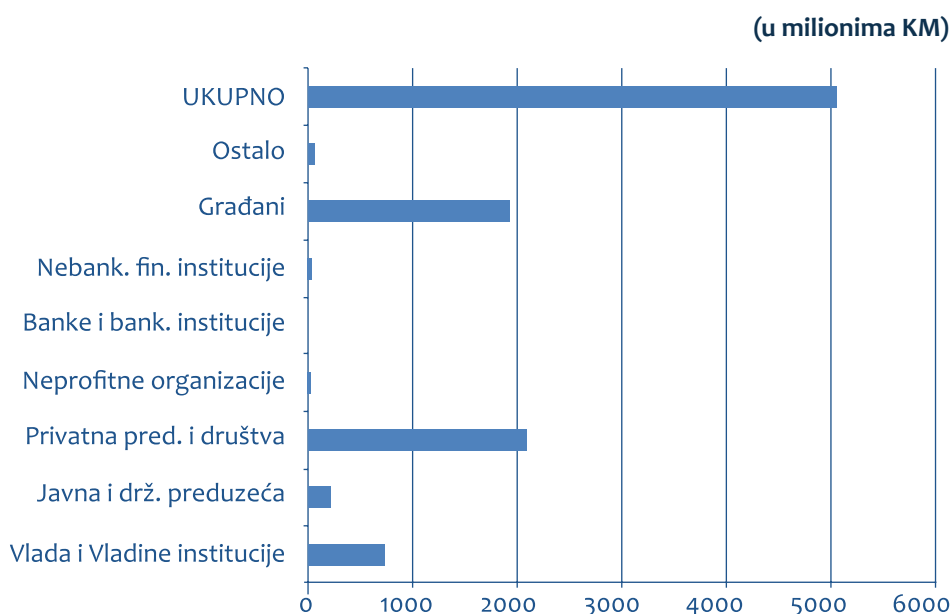
Bankarski sektor se još jednom nalazi na testu od kako je krajem novembra u Bobar banci uvedena prinudna uprava, te njene sve izglednije likvidacije, što će umnogome pogoršati utisak o relativno dobrim pokazateljima sektora. Naime, indirektne posljedice u vidu poljuljanog povjerenja javnosti u bankarski sektor biće puno izraženije od direktnih efekata na komitente Bobar banke

Podaci za prvih devet mjeseci 2014. godine davali su nadu da ulazimo u bolja vremena za finansijski sektor Republike Srpske, što bi trebalo da bude indikator i boljih vremena za privredu u cjelini. Tako su rast kredita i depozita bankarskog sektora nastavili pozitivne trendove iz 2013. godine, što je impliciralo stabilizaciju bankarskog sektora, dok su promet i kapitalizacija na berzi bili nešto bolji od očekivanog. Tržište osiguranja je najdirektnije bilo pogođeno majskim poplavama, ali su rezultati poslovanja iznenađujuće dobri. Međutim, bankarski sektor se još jednom nalazi na testu od kako je krajem novembra u Bobar banci uvedena prinudna uprava, te njene sve izglednije likvidacije što će u mnogome pogoršati utisak o relativno dobrim pokazateljima sektora. Naime, indirektne posljedice u vidu poljuljanog povjerenja javnosti u bankarski sektor biće puno izraženije od direktnih efekata na komitente Bobar banke. Reakcija nadležnih institucija na dešavanje u Bobar banci morala je nastupiti dosta ranije kako bi se preduprijedilo širenje straha, posebno među deponentima. Takođe, zabrinjavajuća je činjenica da je u dvije godine ovo već druga banka u RS, nakon Balkan investment banke, koja je zapala u ozbiljne finansijske probleme, za razliku od cijele decenije stabilnosti prije toga.

Stagnacija kreditiranja privrede

Pokazatelje devetomjesečnih trendova počinjemo s rastom bruto kredita u prvih devet mjeseci 2014. godine za 6,4% u odnosu na isti period lani. Time su ukupni krediti na kra-

Sektorska struktura kredita bankarskog sektora RS

Izvor: Izveštaj o stanju u bankarskom sistemu Republike Srpske 30.9.2014. godine

ju trećeg kvartala 2014. godine dosegli 5,04 milijarde KM. Lavovski udio ovog rasta otpada na rast kredita građanima (72,3% ukupnog rasta u 2014. godini), dok problem nejake privrede, praktično bez kreditnog rasta, na koji smo ukazali i u prošlom broju „Newslettera“, prijeti dugoročnim izgledima privrednog oporavka i rezultatima finansijskog sektora. Praktično, ostatak rasta kredita može se pripisati isključivo državi koja je svoje zaduženje kod bankarskog sektora Republike Srpske u prva tri kvartala 2014. godine povećala za 59,3 miliona KM, što je bilo očekivano s obzirom na kratkoročne efekte majskih poplava na javne prihode.

Ostatak rasta kredita može se pripisati isključivo državi koja je svoje zaduženje kod bankarskog sektora RS u prva tri kvartala povećala za 59,3 miliona KM

Kada se radi o strukturi kredita, može se konstatovati da se Republika Srpska nalazi negdje između modela korištenja bankarskog sektora za direktno kreditiranje privrede, kakav je uspostavljen u Srbiji, i modela u kojem je dominantno kreditiranje stanovništva koje onda ta sredstva značajnim dijelom koristi za nabavku robe i usluga privrede, kakav je uspostavljen u Hrvatskoj. Tako udio kredita privredi (privatnim i javnim preduzećima) u ukupnim kreditima u Srbiji iznosi oko 58%, u Republici Srpskoj 45,6%, a u Hrvatskoj oko 38%.

Depoziti - štednja stanovništva kao motor rasta

U nekoliko prethodnih brojeva ove publikacije ukazali smo na pozitivne trendove kretanja depozita u Republici Srpskoj u proteklim godinama. Podaci na kraju trećeg kvartala 2014. godine govore da se ti pozitivni trendovi nastavljaju nepromijenjenim intenzitetom. Tako je rast depozita u prva tri kvartala ove godine

u odnosu na isti period lani iznosio 9,4%, dok je porast u odnosu na kraj prethodne godine iznosio 7,04%. Time su ukupni depoziti dosegli 4,963 milijarde KM, čime je ratio krediti depoziti (L/D) dosegao blizu 1 (1,018). Posebno je bitno naglasiti da se struktura depozita mijenja na pozitivan način tako da praktično dvije trećine novih depozita otpada na depozite stanovništva. Time se L/D ratio za kredite i depozite građana poboljšao tj. smanjio na 0,794 te se i dalje poboljšava iz godine u godinu.

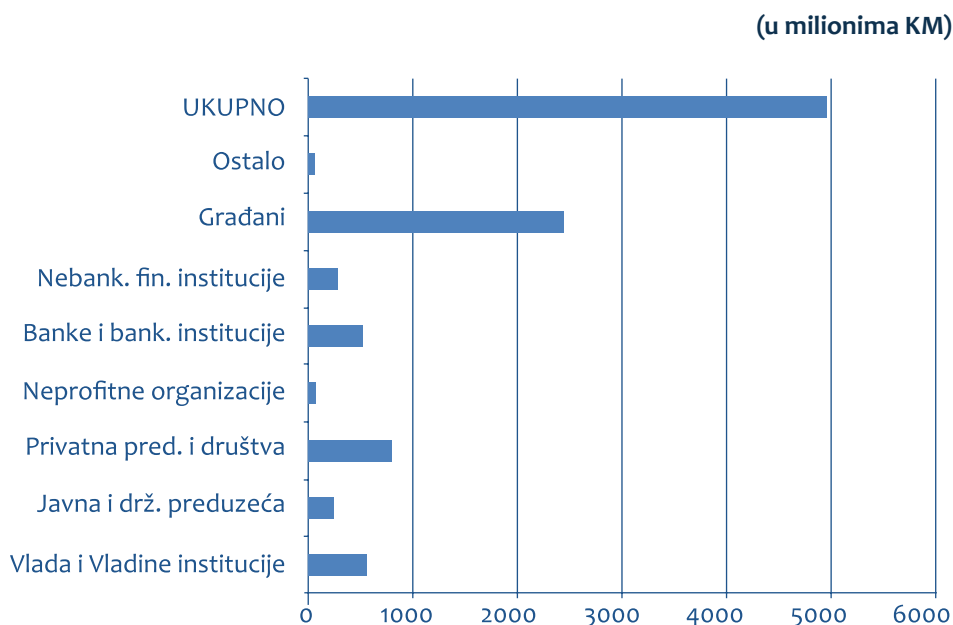
Struktura depozita – prostor za poboljšanje

Kada se radi o strukturi, depoziti stanovništva u Republici Srpskoj i pored impozantnih stopa rasta u posljednjih nekoliko godina i dalje čine svega 49,08% ukupnih depozita, što je atipično malo s obzirom na to da su u većini zemalja građani osnovni izvor štednje. Čak i u susjednim zemljama ovaj udio je veći (povoljniji). Tako udio depozita stanovništva u ukupnim depozitima u Hrvatskoj iznosi čak 77%, dok je u Srbiji taj procenat oko 67%. Upravo ova činjenica (da depoziti stanovništva u Republici Srpskoj čine značajno manji procenat ukupnih depozita nego u susjednim zemljama) može biti indikator da se može očekivati nastavak trenda rasta depozita stanovništva sve dok se udio istih ne približi udjelima u susjednim zemljama, s tim da će ta dinamika zbog poljuljanog povjerenje u vezi s Bobar bankom sigurno biti nešto usporenija.

Dobit banaka pod upitnikom

U normalnim okolnostima poslovanja dobit banaka i drugih depozitno-kreditnih finansijskih institucija zavisi, prije svega, od odnosa aktivnih i pasivnih kamatnih stopa tj. neto kamatne marže. Međutim, u vremenima usporenog privrednog rasta veći značaj od odnosa kamatnih stopa dobija kvalitet kreditnog portfolija i uopšte plasmana. Tada se pred banke postavlja dilema: gurati loše plasmane „pod tepih“ ili poslovati bez dobiti ili čak sa gubitkom? Ovo je, naravno, kratkoročna dilema i banke će sve gurnuto „pod

Sektorska struktura depozita bankarskog sektora RS

Izvor: Izvještaj o stanju u bankarskom sistemu Republike Srpske 30.9.2014. godine

Dok banke trenutno posluju, zapravo, dosta dobro, svaka banka koja krene temeljno sa iščišćavanjem računa, kako bi se pripremila za transformaciju, prijavi gubitak koji umanjuje rezultat cijelog bankarskog sektora

tepih“ morati isknjižiti na račun dobiti pa i kapitala prije ili poslije, a najkasnije u momentu prve vlasničke transformacije. I to je upravo ono što predstavlja stalne udare na dobit bankarskog sektora Republike Srpske. Dok banke trenutno posluju, zapravo, dosta dobro, svaka banka koja krene temeljno sa iščišćavanjem računa, kako bi se pripremila za transformaciju, prijavi gubitak koji umanjuje rezultat cijelog bankarskog sektora. Naravno, kada ovo čine najveće banke, rezultat cijelog bankarskog sektora postaje negativan. Kada račune počnu iščišćavati manje banke, to značajno umanjuje rezultat sektora, ali ga ne može prevesti u negativan. Ovom šablonu odgovaraju i podaci za prvih devet mjeseci 2014. godine. Dobit devet bana-

ka je iznosila solidnih 45 miliona KM, ali je gubitak jedne banke od 18,2 miliona KM smanjio tu dobit na 26,8 miliona KM. Ipak, realniju sliku o poslovanju banaka imaćemo tek kada izađu podaci za cijelu 2014. godinu. Ono što ne ohrabruje je činjenica da ni priznavanje ovih gubitaka u pojedinim bankama u proteklih nekoliko godina nije uspjelo da preokrene trend rasta problematičnih kredita (NPL-a), koji su na kraju trećeg kvartala dosegli 16,79% kreditnih plasmana. Iz toga se može zaključiti da će dobit biti pod pritiskom i u narednom periodu. Takođe, i pored stalnog nastojanja Agencije za bankarstvo da privoli banke da podignu stepen adekvatnosti kapitala, nedovoljna atraktivnost bankarskog sektora Republike Srpske se ogleda i u padu ove stope u prvih devet mjeseci 2014. godine za 0,79% tj. na 16,63%.

Nedovoljna atraktivnost bankarskog sektora Republike Srpske se ogleda i u padu stope adekvatnosti kapitala sektora u prvih devet mjeseci 2014. godine za 0,79%, odnosno na 16,63%

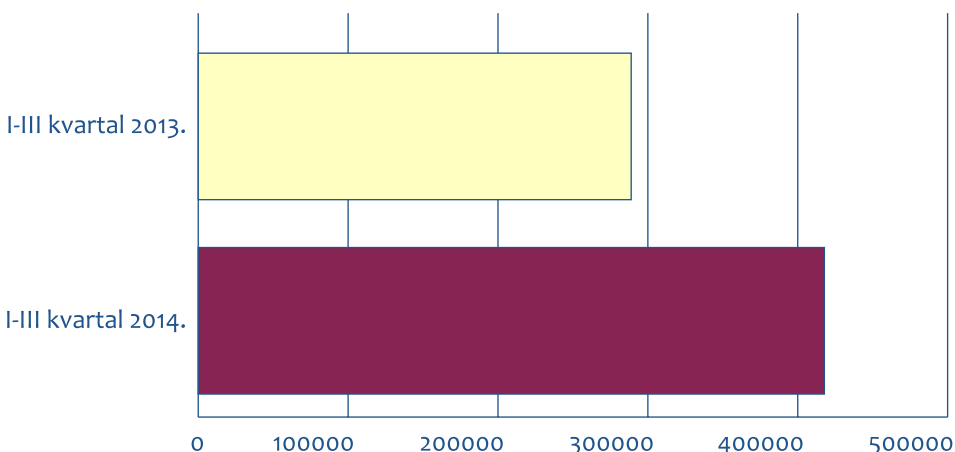
Banjalučka berza - jašuci državnog konja

Ako posmatramo isključivo promet i kapitalizaciju na Banjalučkoj berzi, možemo uočiti jasne znakove oporavka. Tako je u prvih devet mjeseci 2014. godine promet bio veći za čak 44,62% u odnosu na isti period lani, dok je kapitalizacija veća za 5,93%. Međutim, 79,9% rasta prometa može se pripisati rastu isključivo javne ponude obveznica i T-zapisa, zbog čega se i može reći

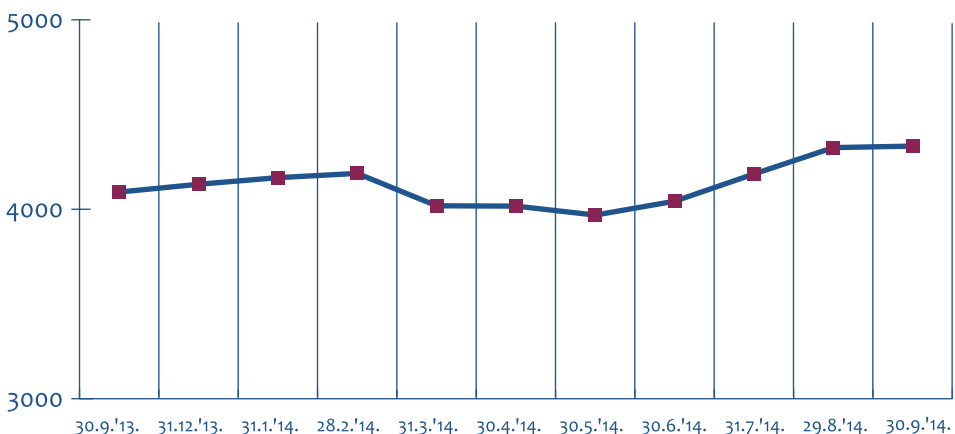
Rast prometa na tržištu kapitala može se pripisati rastu isključivo javne ponude obveznica i trezorskih zapisa RS

da pozitivni trendovi «jašu» na državnim leđima. To se posebno tiče javne emisije obveznica, koja je u prvih devet mjeseci 2014. godine iznosila 136.113.000 KM, dok je u istom periodu prošle godine nije ni bilo. Sa druge strane, javna emisija trezorskih zapisa u prvih devet mjeseci 2014. godine je bila manja za 33.064.660 KM u odnosu na isti period lani. Posmatranje kretanja indeksa nam donosi isti zaključak. Jedino indeks obveznica Republike Srpske bilježi rast u prva tri kvartala 2014. godine i to za 7,9%. Svi drugi indeksi su u padu: FIRS za -3,1%, ERS10 za -3% i posljedično BIRS za -3,52%.

Promet na Banjalučkoj berzi (u 000 KM)

Tržišna kapitalizacija (u mil. KM)

Izvor: Polugodišnji izvještaj Banjalučke berze za 2014. godinu, mjesečni izvještaji Banjalučke berze za jul, avgust i septembar 2014. godine, Godišnji izvještaj Banjalučke berze za 2013. godinu

Tržište osiguranja - zdrav rast uprkos poplavama

Nažalost, nisu nam dostupni podaci za sektor osiguranja u Republici Srpskoj za treći kvartal 2014, zbog čega ćemo za potpunu informaciju morati sačekati početak sljedeće godine kada će biti publikovan godišnji izvještaj AZORS. Ipak, podaci za prvu polovinu 2014. godine sugerišu nastavak pozitivnih trendova i pored udara na osiguravajuće kuće usljed katastrofalnih majskih poplava. Tako je ukupna obračunata premija krajem prvog polugodišta 2014. godine veća za 13,1% u odnosu na isti period lani, čime je dosegla 84.702.437 KM. Poslovni prihodi su porasli za visokih 27,8% u odnosu na isti period lani, čime su dosegli 95.977.646 KM. Tehni-

čka premija društava je veća za 39,3% u odnosu na isti period lani (i sada iznosi 218.490.659 KM). Ukupna aktiva društava za osiguranje je na datum 30.6.2014. godine dosegla 372.601.563 KM, što je čak 21,2 % više u odnosu na isti period lani. Takođe, pozitivno je da je udio neobaveznog osiguranja u obračunatim premijama porastao na 31,1% u odnosu na 29,4% u istom periodu prošle godine. Dobitak prije oporezivanja društava za osiguranje sa sjedištem u Republici Srpskoj je u prvoj polovini 2014. godine iznosio 5.440.925 KM, što je na nivou dobitka iz istog perioda prošle godine, dok je neto dobitak od 4.133.049 KM nešto niži nego u istom periodu prošle godine (tada je iznosio 4.907.236 KM). Jedini

negativan pokazatelj u prvoj polovini 2014. godine bilo je rast kombinovanog racia na čak 165, što je prvi negativan rezultat od 2006. godine, ali se zahvaljujući pravovremenom obezbjeđivanju inostranog reosiguranja ne očekuje uticaj istog na finansijski rezultat društava za osiguranje u 2014. godini.

Pozitivno je da je udio neobaveznog osiguranja u obračunatim premijama u prvom polugodištu porastao na 31,1% u odnosu na 29,4% u istom periodu prošle godine

Poplave vratile ekonomiju u recesiju

Majske poplave vratile su ekonomiju u recesiju, a javni dug ostaje na uzlaznoj putanji, usljed ponovnog probijanja budžeta. Među pozitivnim stvarima su očekivana stabilizacija inflacije, usvajanje zakona o privatizaciji i bankrotu. U budžetima će biti potrebno zauzeti mnogo čvršći stav o fiskalnoj konsolidaciji da bi bile izbalansirane javne finansije

Udar prirodnih nepogoda na BDP

Industrijska proizvodnja u drugom kvartalu pala na najniži dvogodišnji nivo (-5,25% g/g), po čemu je Srbija rekorder u regionu

Velike poplave koje su pogodile Srbiju polovinom maja vratile su ekonomiju nazad u recesiju u drugom kvartalu 2014. godine. Troškovi usljed poplava su bili značajni (1,5 milijardi evra) i koncentrisani na sektore rudarstva i energije (0,5 milijardi evra) i poljoprivrede (0,2 milijarde evra). Zbog toga je industrijska proizvodnja u drugom kvartalu 2014. pala na najniži dvogodišnji nivo (-5,25% g/g), po čemu je Srbija rekorder u regionu. Proizvodnja struje doživjela je najoštriji pad u drugom kvartalu (-13,8% g/g), jer je potapanje rudnika Kolubara zaustavilo dostavljanje uglja elektrani "Nikola Tesla", koja proizvodi 50% struje u Srbiji. Bio je pogođen i proizvodni sektor, mada u manjem stepenu (-2,5% g/g) zbog nastavka snažne proizvodnje motornih vozila (+5,2% g/g).

Sa druge strane, trgovinska aktivnost je naglo porasla u julu (+5,3% g/g) za razliku od rasta od 0,5% u prvoj polovini 2014. godine. Ovaj rast smatramo privremenim, pošto je nastao najviše zbog gomilanja zaliha hrane i kupovine osnovnih namirnica nakon poplava. Stoga očekujemo stagniranje trgovačke aktivnosti u drugoj polovini 2014. usljed kombinacije mjera štednje i loših uslova zapošljavanja.

S obzirom na navedene probleme i slabu privrednu aktivnost u evrozoni, smanjili smo izgleda rasta BDP-a za 0,9% na -0,5% u 2014. i za 1,2% na 0,6% u 2015. godini. Revizija u velikoj mjeri oslikava slabije trgovinsko okruženje izazvano sporim kretanjem privrednog rasta evrozone i rastućim tenzijama između Rusije i Ukrajine. Majske poplave uticaće na izvoz, a doći će do većeg uvoza struje i uglja s obzirom na to da rudnik Kolubara nastavlja raditi slabije od uobičajenog kapaciteta. Domaća potrošnja ostaće slaba, a posebno će biti pogođena privatna potrošnja zbog planiranih rezova plata, zapošljavanja u javnom sektoru i zaoštavanja uslova kreditiranja domaćinstava. Nedavno pokrenuti program subvencioniranih kredita i obnavljanje područja pogođenih poplavama doprinijeće investiranju. Usvajanje Zakona o bankrotu i privatizaciji u avgustu takođe će pomoći, s obzirom na to da će ubrzati prodaju nelikvidnih državnih preduzeća i unaprijediti uslove poslovanja.

Smanjili smo izgleda rasta BDP-a za 0,9% na -0,5% u 2014. i za 1,2% na 0,6% u 2015. godini. Revizija u velikoj mjeri oslikava slabije trgovinsko okruženje izazvano sporim kretanjem privrednog rasta evrozone i rastućim tenzijama između Rusije i Ukrajine

Raste deficit, inflacija privremeno niska

Kao što je za očekivati, majske poplave su negativno pogodile trgovinski balans u drugoj polovini 2014. godine, čime je prvi put u pet kvartala povećan deficit tekućeg računa (+0,2% g/g). U prvoj polovini 2014. godine deficit tekućeg računa je pao za 17,1% g/g na 0,8 milijardi evra.

Očekujemo da deficit do kraja godine bude smanjen na dvije milijarde evra ili 6,3% BDP-a, što je za 0,2% niže nego u 2013. godini, iako će izazovi na tom putu biti slaba inostrana potražnja i veći uvoz energije.

Očekujemo da deficit tekućeg računa do kraja godine bude smanjen na dvije milijarde evra, ili 6,3% bruto domaćeg proizvoda, što je za 0,2% niže nego u 2013. godini

Bazna inflacija je u drugom kvartalu 2014. godine ostala ispod ciljanog nivoa, mada bi trebalo da ubrza usljed viših cijena energenata. Inflacija u drugom kvartalu je oslabila na 1,8% g/g, što je značajno niže nego naše predviđanje (2,5%) i od inflacije u prvom kvartalu (+2,7%). Usporavanje se najviše desilo zbog pada cijena hrane (-2,9% g/g). Već u oktobru vidimo kretanje inflacije prema ciljanom nivou, što je vođeno planiranim rastom cijene struje od 12%.

S obzirom na to da se dinar stabilizuje, inflacija bi trebalo da ide na 4,5% do kraja godine.

Slabljenje dinara od kraja drugog kvartala 2014. je takođe bilo zapaženo (pad od 2,9% na 118,6 za jedan evro). Do kraja godine očekujemo da kurs padne na 121 dinar za jedan evro.

Novi zakoni i uštede pozitivni signali

Tokom ljeta je usvojeno nekoliko zakona, što treba pozdraviti. Najviše pohvala zaslužuju zakoni o privatizaciji i bankrotu, koji bi, ukoliko budu pravilno implementirani, trebalo da ubrzaju rekonstrukciju prevelikog i neprofitabilnog državnog sektora i unaprijede poslovnu klimu, čineći procedure bankrota više transparentnim i efikasnim. Zakoni pogađaju oko 584 državna preduzeća koja prave gubitke, od kojih 181 već prolazi kroz fazu restrukturiranja.

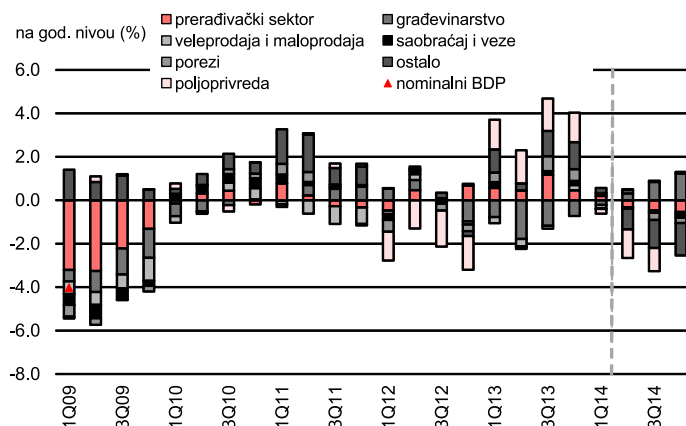
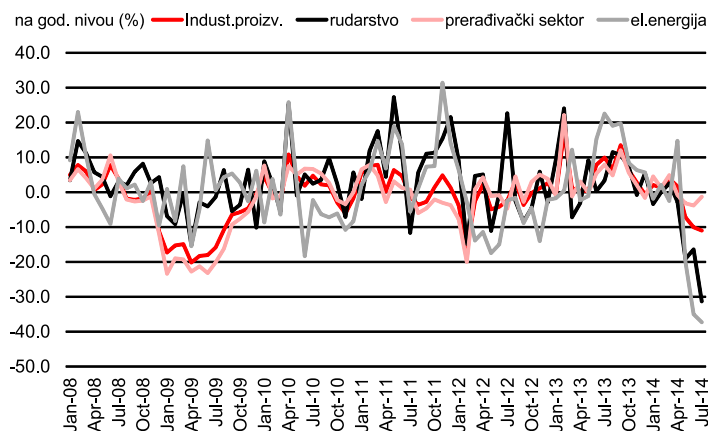
Rok za završetak tog procesa je 31. decembar 2015. i do 2017. trebalo bi da donese uštede državi od skoro 450 miliona evra.

Bez obzira na to, postoji potreba da budu konsolidovane javne finansije, jer se do kraja godine očekuje uvećanje budžetskog deficita na 1,8 milijardi evra ili 5,7% BDP-a (5% BDP-a iz 2013. godine). Ukoliko se uključe i ostale stvari, onda će deficit narasti na 8,3% BDP-a i podići javni dug na 73% BDP-a, što je

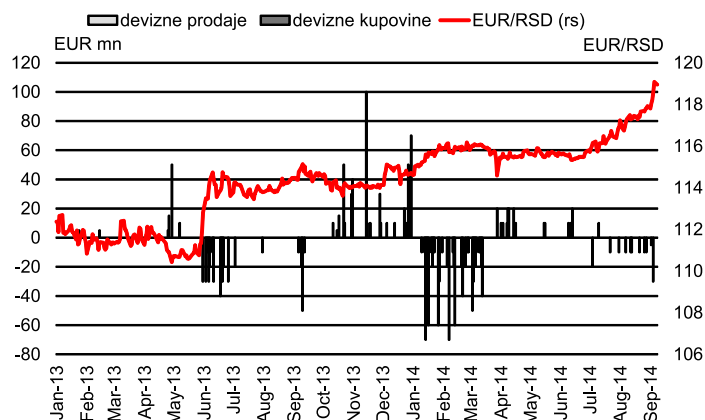
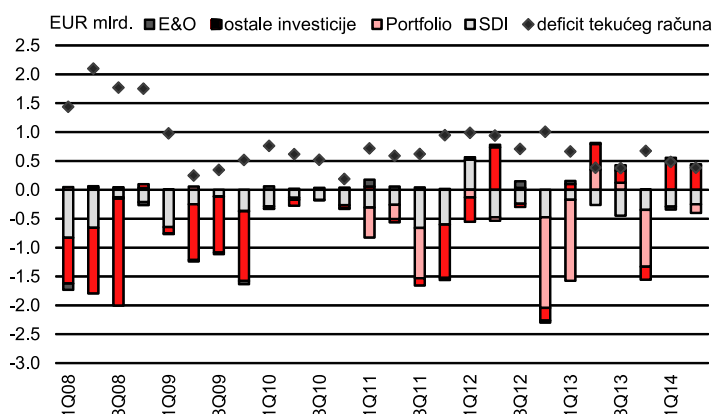
duplo više u odnosu na nivo iz 2009. godine. Rezovi plata u javnom sektoru i penzija za 10-12% dobro će doći, pošto su one iznad održivog nivoa (2% i 4% BDP-a iznad nivoa). Ti rezovi treba da budu praćeni porastom PDV-a za 1-2%. Prema našoj računici, ovim će biti ostvarene uštede od 0,8 milijardi evra (2,5% BDP-a) samo u 2015. godini. Ipak, u srednjoročnom periodu uštede bi trebalo kombinovati sa smanjenjem javnog sektora.

Zakoni o privatizaciji i bankrotu bi, ukoliko budu pravilno implementirani, trebalo da ubrzaju rekonstrukciju prevelikog i neprofitabilnog državnog sektora i unaprijede poslovnu klimu

Majske poplave stoje iza strmog pada industrijske proizvodnje i BDP-a u 2Q14.

Srbija ostaje veoma ranjiva na promjene u EM

Privreda ponovo u ponoru

Jedanaesto uzastopno tromjesečje ostvaren je pad realnog BDP-a na godišnjem nivou. Prvi podaci iz realnog sektora u trećem tromjesečju upozoravaju na povećani rizik od daljeg smanjivanja BDP-a. Izvoz robe i usluga trebalo bi da nastavi s rastom, ublažavajući nepovoljna kretanja. Deflatorna kretanja su nastavljena, kao i slaba potražnja za kreditima

Produžetak crne serije

Objava konačnih podataka o BDP-u za drugo tromjesečje potvrdila je strahovanja o ponovnom padu privrede. Jedanaesto uzastopno tromjesečje ostvaren je pad realnog BDP-a na godišnjem nivou. Prvi podaci iz realnog sektora u trećem tromjesečju upozoravaju na povećani rizik od daljeg smanjivanja BDP-a. Mjere za strukturno prilagođavanje i dalje izostaju, a pozitivna kretanja na strani neto izvoza i rast prerađivačke industrije (podstaknuti ponajprije inostranom potražnjom) polako iščezavaju. Negativan rizik pojačava usporavanje oporavka najvažnijih trgovinskih partnera Hrvatske. Preduslovi za oporavak privrede i dalje izostaju pa nakon šest godina uzastopne recesije projektujemo stagnaciju tokom predizborne 2015. godine.

Mjere za strukturno prilagođavanje i dalje izostaju, a pozitivna kretanja na strani neto izvoza i rast prerađivačke industrije polako iščezavaju

Domaća potražnja i dalje je pod nepovoljnim uticajem slabosti na tržištu rada, nastavka procesa razduživanja i izraženog potrošačkog pesimizma. Uz srazmjerno nepovoljno poslovno i investiciono okruženje, uveliko opterećeno i čestim izmjenama poresnih propisa i administrativnim barijerama, pesimizmom potisnuta potražnja onemogućava oporavak investicija. Potvrđuju to i podaci iz građevinskog sektora, koji se nalazi duboko u recesiji, bez izglednog oporavka i u 2015. godini. Nema naznaka ni za rast investicija u javnom sektoru, što je, sa jedne strane, posljedica nepripremljenosti projekata, a sa druge, kontinuiranih jednokratnih ušteda na stavci kapitalnih rashoda državnog budžeta.

Pitanje održivosti javnih finansija posebno će doći do izražaja primjenom nove metodologije Eurostata, budući da bi prema našoj projekciji javni dug mogao dostići 90% BDP-a. Uzroke za povećanje bilansnih neravnoteža u javnim finansijama nalazimo u očekivanom izostanku rasta privrede i nastavku, premda usporenom, ostvarivanja budžetskog deficita.

Oporavak izvoza

Neto izvoz robe i usluga trebalo bi da nastavi s rastom, ublažavajući nepovoljna kretanja. Projektujemo snažniji rast izvoza robe i usluga od uvoza, uprkos nastavku pada na međunarodnoj ljestvici konkurentnosti. Potencijalni oporavak glavnih spoljnotrgovinskih partnera i orijentacija domaćih preduzeća na inostrana tržišta trebalo bi da jačaju robni izvoz.

Blag podsticaj mogao bi doći od očekivanog slabljenja domaće prema većini valuta iz korpe za izračun efektivnih kurseva. Značaj robnog izvoza ogleda se i u činjenici da jedino taj dio BDP-a, uprkos svim ograničenjima, uspijeva nadmašiti

Očekujemo da deficit tekućeg računa do kraja godine bude smanjen na dvije milijarde evra, ili 6,3% BDP-a, što je za 0,2% niže nego u 2013. godini

vrijednost iz pretkrizne 2008. godine. Sa druge strane, izvoz usluga nakon snažnog pada u 2009. nastaviće rasti i sedmu godinu zaredom, ali po skromnim stopama.

Nastavak deflatorskih kretanja

Iako su tokom ljetnih mjeseci oslabila i bila privremeno zaustavljena negativna kretanja na tržištu rada (usljed, prije svega, sezonskog zapošljavanja), domaća potražnja ostala je i dalje slaba i nedovoljna da bi podstakla jačanje inflatorskih pritisaka. Izostali su i podsticaji sa svjetskih (robnih) tržišta, a ni podizanje posebnih poreza (taksi) nije se prelilo na ostale sastavnice potrošačke korpe.

Stoga su i u trećem tromjesečju nastavljeni deflatorska kretanja na godišnjem nivou, koja kontinuirano traju od februara ove godine. Pritom je najznačajniji doprinos padu cijena na godišnjem nivou došao od pada cijena prehrane, koje u strukturi potrošačke korpe čine gotovo 30%. Naime, kao i prethodnih godina dominantan uticaj na kretanje stope inflacije dolazi od cijena prehrane i energije.

Najznačajniji doprinos padu cijena na godišnjem nivou došao od pada cijena prehrane, koje u strukturi potrošačke korpe čine gotovo 30%

Isključimo li i iz indeksa potrošačkih cijena cijene energije i prehrane, osnovna godišnja stopa inflacije, osim feb-

Inflatorni pritisci bi i u 2015. godini trebalo da ostanu prigušeni usljed slabe domaće potražnje te izostanka podsticaja s inostranih tržišta

ruara ove godine, bilježi kontinuirani rast na godišnjem nivou. Posljednje tromjesečje ne bi trebalo donijeti bitnije promjene u stopi inflacije pa bi u 2014. indeks potrošačkih cijena trebalo na godišnjem nivou da zabilježi stagnaciju ili blagi pad. Inflatorni pritisci bi i u 2015. trebalo da ostanu prigušeni usljed slabe domaće potražnje te izostanka podsticaja s inostranih tržišta.

Slaba potražnja za bankarskim kreditima

Ostvareni rezultati poslovanja banaka u prvom polugodištu su na nivou prosjeka

iz razdoblja od 2010. do 2012. godine. Bankarski sektor u Hrvatskoj visoko je kapitalizovan s najvišim koeficijentom adekvatnosti kapitala među zemljama u tranziciji u Evropi.

Višak kapitala iznad propisanog minimuma omogućava bankama održavanje stabilnosti poslovanja u uslovima rasta neprihodujućih kredita (NPK). Na kraju prvog polugodišta udio NPK u ukupnim kreditima dostigao je 16,6%, a u segmentu preduzeća približio se nivou od 30%. Očekujemo da će udio NPK nastaviti rasti dok god ne bude povećana potražnja za kreditima.

Za razliku od kredita, štednja u bankama polako raste, iako stopa rasta ne prelazi nivo kapitalizacije obračunate kamate. Međutim, u uslovima pada ukupnih kredita čak i minimalno povećanje štednje omogućava bankama smanjivanje sekundarnih izvora fina-

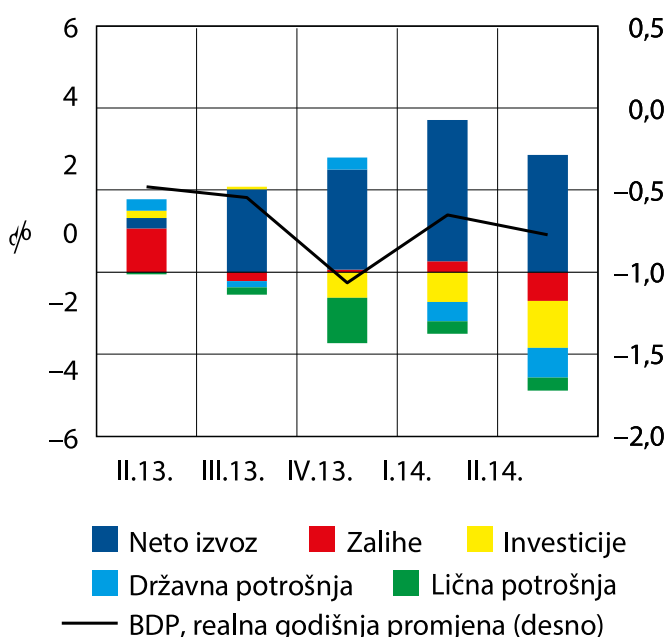
nsiranja kod kojih dominiraju pozajmice od vlasnički povezanih inostranih finansijskih institucija. Očekujemo da će proces razduživanja prema vlasnicima biti nastavljen i u drugom polugodištu.

Nedovoljna potražnja za kreditima dodatno će biti oslabljena zbog porasta direktnog kreditiranja preduzeća iz evropskih banaka, koje su preplavljene jeftinim izvorima novca od ekspanzionističkih mjera monetarne politike ECB-a. Sa druge strane, očekujemo nastavak rasta štednje u bankama, jer se prinosi iz alternativnih finansijskih ulaganja smanjuju pod pritiskom viška likvidnosti na tržištu.

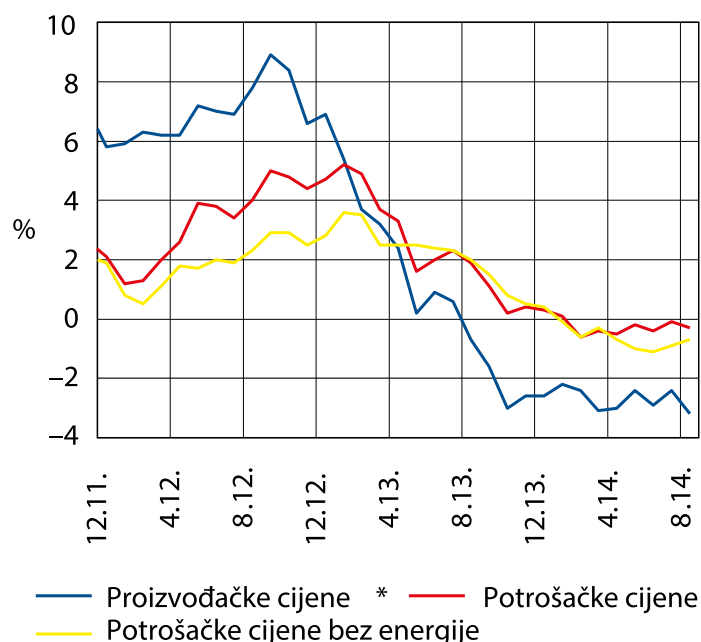
Očekujemo da deficit tekućeg računa do kraja godine bude smanjen na dvije milijarde evra, ili 6,3% bruto domaćeg proizvoda, što je za 0,2% niže nego u 2013. godini

Očekujemo nastavak rasta štednje u bankama, jer se prinosi iz alternativnih finansijskih ulaganja smanjuju pod pritiskom viška likvidnosti na tržištu

Doprinosi rastu BDP-a i realne i godišnje promjene

Inflacija, godišnja promjena

Globalna ekonomija hoda po tankoj žici

Na još nezarasle rane u ekonomijama širom planete, nadovezao se politički obračun Zapada i Rusije, za koji je okidač bila kriza u Ukrajini. Šteta uzrokovana zapadnim sankcijama Rusiji i ruski odgovor na njih već se mjere stotinama milijardi dolara

Situacija u EU i Aziji je najteža, a posebno u njenim vodećim ekonomijama. Rusija je već najavila da će najvjerovatnije skliznuti u recesiju

Crni oblaci ponovo su se nadvili nad svjetskom privredom, neodoljivo podsjećajući na vrijeme od prije šest godina kada je globalna ekonomija potonula u duboku recesiju. Trenutna situacija je možda i teža nego u predvečerje krize iz 2008. godine, s obzirom na to da privreda većine zemalja od tada nije stala na čvrste noge, ali i na zaoštrene političko-ekonomske odnose vodećih globalnih sila. Na još nezarasle rane u ekonomijama širom planete, nadovezao se politički obračun Zapada i Rusije za koji je okidač bila kriza u Ukrajini. Šteta uzrokovana zapadnim sankcijama Rusiji i ruski odgovor na njih već se mjere stotinama milijardi dolara. Zapadne kompanije jasno su stavile do znanja vladama svojih zemalja da su u velikom problemu zbog gubitka ogromnog ruskog tržišta. U Rusiji su se na udaru našle velike banke i energetske kompanije, jer su zapadne sankcije imale strogo ciljane mete.

Na sumorna dešavanja nadovezao se i drastičan pad cijene nafte na globalnom tržištu. Sve je više zagovornika teorije da je to vještački izazvano kako bi Zapad i na taj način naudio Rusiji. Računica je jasna - niska cijena nafte mnogo više odgovara velikim ekonomijama koje pretežno uvoze "crno zlato", nego zemljama koje su veliki proizvođači nafte i kojima naftni prihodi čine jednu od najznačajnijih stavki u budžetu, a naftni sektor ključni dio ekonomije. U prilog zagovornicima teorije o vještački izazvanom padu cijene nafte ide i izjava prve dame MMF-a Kristin Lagard da će pad cijene nafte od 30%, do kojeg je došlo u veoma kratkom period, doprinijeti privrednom rastu u razvijenim zemljama, a da će, sa druge strane, teško pogoditi njene velike proizvođače - prvenstveno Rusiju.

Izvor zabrinutosti za budućnost globalne ekonomije postaje sve jači s obzirom na

to da se ni kao opcija ne pominje labavljenje uzajamnih zapadno-ruskih sankcija, dok štetne posljedice takvih politika galopiraju. Jedna od najtežih među njima je odluka predsjednika Rusije Vladimira Putina i čelnika državne gasne kompanije "Gazprom" da odustanu od najvećeg globalnog energetskeg projekta - izgradnje gasovoda "Južni tok". Ta odluka direktna je posljedica spora između Rusije i EU.

"Ako Evropa ne želi da sprovede taj projekat, onda on neće biti ni sproveden", bio je kristalno jasan Putin kada je saopštio odluku koja je potresla cijeli kontinent.

Niko izvan Kremlija ne zna kako će se situacija s "Južnim tokom" razvijati, ali je jasno da se svijet sve više približava novoj globalnoj krizi. Gotovo sve međunarodne institucije i organizacije revidirale su svoje prognoze privrednog rasta na niže. Sumorni ambijent u kojem se nalazi svjetska ekonomija jasno oslikavaju makroekonomski pokazatelji o "zdravlju" privrede na kraju trećeg kvartala. Situacija u EU i Aziji je najteža, a posebno u njenim vodećim ekonomijama. Rusija je već najavila da će najvjerovatnije skliznuti u recesiju, dok se zasad s problemima najbolje nosi američka ekonomija.

Prema podacima Eurostata, BDP evrozona porastao je u trećem kvartalu za samo 0,2% u odnosu na prethodno tromjesečje. Tek neznatno veći rast od 0,3% zabilježen je u cijeloj EU. Najveću zabrinutost izazvala je kriza u vodećoj evropskoj ekonomiji, koja je za dlaku izbjegla recesiju. Njemački BDP porastao je u trećem kvartalu samo 0,1%, dok je Italija, treća po snazi evropska privreda, ponovo potonula u recesiju.

Industrijska proizvodnja u evrozoni smanjena je u oktobru za 0,4% u odno-

su na prethodni mjesec, dok je u EU pad iznosio 0,5%. Na godišnjem nivou pad je iznosio 1,3% u evrozoni, odnosno 1,5% u cijeloj EU. Prerađivačka aktivnost u evrozoni, koja je važan pokazatelj zdravlja privrede, pala je u novembru na najniži nivo u posljednjih 16 mjeseci, zbog smanjenja novih porudžbina i povećala rizik od ponovnog ulaska tog bloka u recesiju. Smanjenje obima bankarskih kredita odobrenih privatnom sektoru nastavljeno je i u oktobru.

Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD) upozorila je da je slaba privreda evrozona ključna prijetnja za globalni rast i apelovala na evropske vlade da troše više.

“Evrozona se približava mrtvoj tački i predstavlja veliki rizik za svjetski privredni rast, s visokim stepenom nezaposlenosti i inflacijom koja je daleko od cilja Evropske centralne banke od dva odsto”, naveo je OECD.

Ova organizacija zatražila je i dodatnu fleksibilnost u primjeni fiskalnih propisa za posrnule članice evrozona, poput Italije i Francuske.

“Primoravanje vodećih evropskih zemalja da ispune strogi kriterijum budžetskog deficita može samo dodatno potisnuti privrednu aktivnost i čak gurnuti cijelu evrozonu u novu recesiju”, upozorio je OECD.

Evropskoj centralnoj banci je sugerisano da preduzme nove mjere, kao što su dodatna kupovina osiguranih obveznica ili otkup suverenih obveznica i obveznica kompanija.

“Neophodna je veća monetarna podrška, bez koje će nastupiti produžen period slabe inflacije i čak deflacije”, rekla je glavni ekonomista OECD-a Katrin Man.

Evropska komisija shvatila je ozbiljno prijetnju od nove recesije, a kao instrument za oživljavanje privredne aktivnosti predstavila je investicioni plan vrijedan 315 milijardi evra. Projekat treba da posluži kao lijek za pad investicija, koje su za 15% niže nego u pretkriznoj 2007. godini. Pored toga, Evropska centralna banka najavila je da će intervenisati na tržištu s 1.000 milijardi evra kako bi vratila inflaciju u evrozoni u planirani okvir od približno 2% sa oktobarskih 0,4% i stimulisala privredni rast. Inflacija u evrozoni

Najveću zabrinutost izazvala je kriza u njemačkoj ekonomiji, koja je za dlaku izbjegla recesiju, s rastom u trećem kvartalu od samo 0,1%

se spustila na najniži nivo u posljednjih pet godina i opasno prijeti da preraste u deflaciju.

Kina, druga svjetska i najveća azijska privreda, porasla je u trećem kvartalu za 7,3% te je značajno usporila u odnosu na prethodna tri mjeseca kada je rast iznosio 7,5% pa imao najsporiji tempo od 2009. godine s vrhunca globalne finansijske i ekonomske krize. Slabiji privredni rast objašnjava odluku centralne banke da snizi ključnu kamatnu stopu. Narodna banka Kine je krajem novembra iznenadila ekonomiste prvim sniženjem ključne kamatne stope u posljednje dvije godine, što je protumačeno kao pokušaj podrške posustaloj privredi. Opravdanost tog poteza potvrdio je i slab rast prerađivačke aktivnosti u Kini, koji je u novembru usporio na najniži nivo u posljednjih osam mjeseci. U velikim problemima je i japanska ekonomija, koja je u

trećem kvartalu skliznula u recesiju, zabilježivši pad od 0,4% u odnosu na prethodno tromjesečje u kojem je BDP smanjen za čak 1,9%. Japanska ekonomija pritisnuta je i tradicionalnim problemom - deflacijom, a zemlja je suočena i s ogromnim javnim dugom. Loše stanje u privredi, deflacija i javni dug bili su glavni argumenti za odluku bonitetske agencije “Moody’s” da smanji kreditni rejting Japana sa AA3 na A1, a isti potez povučen je i za pet velikih japanskih banaka.

Američka ekonomija, uprkos problemima, drži solidan rast, iako je u trećem kvartalu usporila na 3,9% na godišnjem nivou u odnosu na prethodni kada je porasla za 4,6%. Upozorenje na oprez, međutim, predstavlja pad aktivnosti prerađivačke industrije, koja je nastavila da usporava i u novembru je zabilježena najslabija stopa rasta od početka godine.

Kriza polako zahvata i peti kontinent pa je australijska privreda u trećem kvartalu značajno usporila ostvarivši rast od 0,3% nakon što je u prethodna tri mjeseca porasla za 0,5%. Ključni razlog za usporavanje bio je pad investicija u privatnom sektoru usljed manjeg oslanjanja na rudarske potencijale u sklopu zaokreta u privrednoj strategiji australijske vlade.

Kraj zlatne decenije u Latinskoj Americi

Države Latinske Amerike ove će godine ostvariti rast BDP-a od samo 1,1%, što je najsporiji tempo u posljednjih pet godina.

Ekonomska komisija UN-a za Latinsku Ameriku i Karibe (ECLAC) procjenjuje da će se privredni rast zemalja tog regiona u 2015. oporaviti na 2,2%. Kao razlog za usporavanje rasta zemalja Latinske Amerike u ovoj godini, ECLAC navodi usporeni i neujednačeni globalni oporavak od ekonomske krize, pad cijene sirovina, rastuću finansijsku neizvjesnost i oskudnu dinamiku u spoljnoj potražnji. Najnoviji podaci su potvrda da je zlatna decenija ubrzanog privrednog rasta tog regiona završena.

Evropska unija | Procenat promjene BDP-a u odnosu na prethodni kvartal

	2013.	2014.		
	Q4	Q1	Q2	Q3
EU	0,4	0,4	0,2	0,3
Evrozona	0,3	0,3	0,1	0,2
Njemačka	0,4	0,8	-0,1	0,1
Španija	0,3	0,4	0,6	0,5
Francuska	0,2	0,0	-0,1	0,3
Italija	-0,1	0,0	-0,2	-0,1
Holandija	0,6	-0,3	0,6	0,2
Velika Britanija	0,6	0,7	0,9	0,7

Izvor: Eurostat

Osiguranje privrednih subjekata - strateška poslovna odluka

Piše: mr Aleksandar Ljuboja

Broj privrednih subjekata u RS, koji su u okviru ugovorenog osiguranja imali i mogućnost pokrivanja posljedica neželjenog događaja, kroz definisanje polise osiguranja, koja pokriva i poplavu, nažalost, je na vrlo niskom nivou. Procjene su da se radi o nešto manje od 10% privrednih društava

Svaka ozbiljna privredna djelatnost i privredni subjekt morao bi biti zaštićen kroz sistem osiguranja

Osvrćući se na godinu koja se bliži kraju, Republika Srpska, BiH, ali i cijeli region zapadnog Balkana našli su se u kovitlacu signifikantnih turbulencija i dešavanja, koji su nametnuli teško breme za sva društva i narode u svim domenima življenja.

Ako analiziramo sva događanja, ona koja imaju političke, privredne i socijalne konotacije, ne možemo da ne istaknemo jednu na koju smo mogli imati malo uticaja, a koja je nanijela težak udarac svima nama. Svakako, to je ona koju, nažalos, ne poštujemo i bez koje ne možemo, a često je zovemo "majka priroda".

U nekoliko navrata prirodne stihije su cijelu regiju paralisale i donijele kataklizme s teškim posljedicama za sve stanovnike. Poplave koje su opustošile naše krajeve odnijele su ono najvrednije - ljudske živote, devastirale infrastrukturu, ali i ugrozile buduću egzistenciju. Ugrozile buduću egzistenciju kroz razaranje poslovnih sistema i proizvodnih kapaciteta, infrastrukture, koja je kao podrška privredi značajno uništena, zalihe gotovih proizvoda i sirovina, a prekinuti su i kanali snabdijevanja, mašinski

parkovi su uništeni ili oštećeni. Slika je sumorna.

Poslije prvih analiza, direktna šteta mjeri se milijardama, a ona koja se odnosi na propuštenu dobit, gubitak tržišta i, nažalost, gubitak radnih mjesta teško da može bilo kojom metodologijom biti izmjerena. Posljedice su nevidljive i buduće vrijeme će se suočiti s njima. Ona narodna "nek je živa glava" u ovom momentu, iako tačna i utješna, ostavlja gorak ukus u ustima.

Gradovi i infrastruktura se oporavljaju s više ili manje uspjeha, ali privreda, iako je uspjela u rekordnom roku da se prestroji i krene u kakvu-takvu aktivnost, i sada se bavi analizama koje zadiru u računovodstvene kategorije, organizacione, ali i one da li je moglo biti urađeno još nešto.

Tema koja je nametnuta, pored niza ostalih, jeste i da li je trebalo da bude izdvojen određeni novčani iznos kojim bi, većim ili manjim dijelom, mogao da bude pokriven neželjeni događaj. Lakonski možemo reći "lako je biti general poslije bitke", ali je zaključak da se privredni subjekti u RS nisu koristili mehanizmom osiguranja, kao opštepoznatim i efikasnim načinom da teški gubici jednim manjim ili većim dijelom budu nadoknađeni te da proizvodni proces u kraćem roku bude približen onome od prije neželjenog događaja.

Broj privrednih subjekata, koji je u okviru ugovorenog osiguranja imao i mogućnost pokrivanja posljedica neželjenog događaja, kroz definisanje polise osiguranja, koja pokriva i poplavu, nažalost, je na vrlo niskom nivou. Procjene su da se radi o nešto manje od 10% privrednih društava.

Jedan pristup koji kaže "ipak se to meni neće desiti", može biti primjenjivan u kratkom roku, dok se ispravna poslovna odluka bazira na stalnom osiguranju imovine i lica u poslovnom procesu i

domenu. Svaka ozbiljna privredna djelatnost i privredni subjekt morao bi biti zaštićen kroz sistem osiguranja. Može biti pretenciozno ili diskriminatorski kada kažemo ozbiljan privredni subjekt, ali uzmimo za analizu niz država Zapada, gdje su obavezna osiguranja ne samo zakonski determinisana, već su i pitanje reputacije koju posmatraju poslovni partneri.

Zamislite proizvođača koji ima ugovorene obaveze za izradu dijelova u jednom međunarodnom sistemu, a da se usljed uništenja i neosiguravanja dijela mašinskog parka nađe u poziciji da ne može ispoštovati rokove isporuke ili da za obnavljanje mašinskog park treba duži vremenski period. To bi značilo da nije u stanju pokrenuti rad i odgovoriti na ugovorene obaveze, te on u tim okolnostima zasigurno gubi ugovor, ali i reputaciju koja u budućnosti smanjuje mogućnost pronalaženja novih partnera. Kroz osiguravajuće pokriće, umanjuje se ili potpuno eliminiše štetan uticaj ostvarenja osiguranih rizika na poslovanje privrednog subjekta i obezbjeđuje se kontinuitet u privređivanju - bez obzira na eventualno pretrpljenu štetu.

Svakako moramo reći da je osiguranje za privredu i privredne subjekte veoma kompleksno, jer u sebi sublimira različite

Potrebno osigurati sve one elemente poslovnog procesa i funkcije, koje su podložne štetnim događajima, a mogu imati presudan uticaj na opstanak privrednog subjekta

vrste osiguranja, zahtijeva procjenu i potpuno sagledavanje svih vrsta rizika, koji mogu imati uticaj na privredni subjekat. Ali i izbor optimalnog pokrića sa aspekta komercijalnog poslovanja i kontinuirano praćenje odnosa osiguranog pokrića sa poslovanjem - u smislu pojavljivanja novih rizika od značaja za poslovanje, uvećanja vrijednosti imovine iznad osiguranog pokrića, otvaranja novih djelatnosti, dolaska na nova tržišta, novih proizvoda i usluga, koji

zahtijevaju adekvatno osiguranje, promjene u broju i strukturi zaposlenih itd.

Privredni subjekt može imati potrebu za nekim, pa čak i za svim, od ovdje pomenutih osiguranja - u zavisnosti od same djelatnosti kojom se bavi:

1. osiguranje zaposlenih od različitih rizika kojima mogu biti izloženi njihovo zdravlje i život, a na osnovu poslova na kojima su angažovani;
2. osiguranje svih vrsta objekata (proizvodnih pogona, skladišta, prodajnih i poslovnih prostora, štala, pomoćnih objekata itd), mašina, opreme, alata, živih životinja jednom rječju - svega čijim oštećenjem ili gubitkom bi bila ugrožena djelatnost privrednog subjekta;
3. osiguranje svih vrsta vozila, mehanizacije, svih drugih vrsta prevoznih sredstava (plovila, vazduhoplova, željezničkih vagona itd), koji predstavljaju osnovno sredstvo privrednog subjekta od kojih zavisi uspješnost poslovanja;
4. osiguranje robe, kako u skladištu, tako i u transport;
5. osiguranje putnika i njihovog prtljaga u transport;
6. osiguranje odgovornosti privrednog subjekta za štetu prouzrokovanu trećim licima iz njegove djelatnosti, kao i mogućnost osiguranja odgovornosti rukovodećih/odgovornih lica u smislu materijalne/građanske odgovornosti;
7. osiguranje usjeva i plodova u cilju smanjenja rizika poslovanja u primarnoj proizvodnji;
8. osiguranje nekih specifičnih oblasti poput potraživanja, transporta novca,

objekata u izgradnji, montažnih procesa, samostalnih ugostiteljskih, trgovačkih ili zanatskih djelatnosti i slično.

Ako posmatramo i aspekt kadrova kao garant kontinuiteta poslovanja na visokom nivou, posebnu pažnju treba posvetiti medicinskoj zaštiti zaposlenih i tako doći do smanjenja gubitaka kao posljedice nepredvidivih zdravstvenih problema.

a) Da za zaposlene, pod posebnim uslovima, bude ugovoreno dopunsko zdravstveno osiguranje;

b) Da za zaposlene bude ugovoreno putno zdravstveno osiguranje kada putuju za radne aktivnosti izvan zemlje u kojoj je sjedište poslovnog subjekta.

Neko bi rekao, zar je zaista sve ovo potrebno? Svakako da ne, već je potrebno osigurati sve one elemente poslovnog procesa i funkcije koje su podložne štetnim događajima, a mogu imati presudan uticaj na opstanak privrednog subjekta. U definisanju nivoa i oblika osiguranja jedini i ispravan put je potpuno informisanje i komuniciranje sa osiguravajućom kućom te prihvatanje osiguranja kao neophodnosti i garanta da se poslovanje mora posmatrati kao dugoročna aktivnost. Ispravna odluka je ona koja ne posmatra osiguranje kao nepotreban trošak, iako možemo imati privid da godinama dajemo novac, koji teško stičemo, za nešto što prividno nema vrijednost. Sam život i ono što on nosi uči nas da su individualni život pojedinca i životni ciklus preduzeća jedna sinusoida koju determiniše ništa drugo do dijalektika i njeni principi.

Mjenično jemstvo (aval)

Piše: Danijela Radonić, diplomirani pravnik, sekretar Višeg privrednog suda u Banjaluci

U smislu Zakona o mjenici ("Službeni glasnik Republike Srpske" broj 32/2001) mjenica predstavlja sredstvo plaćanja i instrument obezbjeđenja plaćanja. Ove funkcije se odnose na trasiranu i sopstvenu mjenicu. Međutim, blanko mjenica, koja je najzastupljenija u našoj praksi, izdaje se samo u svrhu obezbjeđenja plaćanja. Radi obezbjeđenja svih mjenica daje se mjenično jemstvo. Mjenično jemstvo - aval regulisan je odredbama članova 31, 32 i 33 Zakona o mjenici

Mjenično jemstvo je samostalno i nezavisno od osnovnog posla iz kojeg je proisteklo, dok je jemstvo po građanskom pravu akcesorne prirode, sporedno i zavisno od postojanja glavne obaveze za koju se garantuje

Blanko mjenica predstavlja jedno od najčešće korištenih instrumenata obezbjeđenja prilikom podizanja kredita kod poslovnih banaka ili prilikom kupovine robe na odloženo plaćanje, odnosno robnih kredita. Ona je pogodna iz više razloga. Može biti korištena samostalno (kod manjih kredita) ili u kombinaciji sa drugim instrumentima obezbjeđenja (jemstvo, hipoteka, zalog, založno pravo na akcijama i slično). Mjenični blanket se može kupiti u većini poslovnih banaka i u Agenciji za posredničke, informatičke i finansijske usluge Banja Luka, a propisana cijena iznosi 5,00 konvertibilnih maraka.

U svrhu izdavanja, mjenicu mora potpisati izdavalac mjenice (kod sopstvene mjenice) ili trasant (kod trasirane mjenice). Dejstvo mjenice, odnosno obaveze po istoj, može biti prošireno na druga lica koja je potpišu na odgovarajućem mjestu

(avalista, akceptant, intervenijent). Od početka primjene ovog zakona, u najvećem broju slučajeva mjenicu su pored izdavaoca/trasanta potpisivali jemci - avalisti. Aval na mjenici može dati treće lice, ali se kao avalista može pojaviti i lice koje je već potpisnik na mjenici. Daje se za nekog od mjeničnih dužnika koji se označavaju kao honorati. Aval se daje za isplatu mjenične svote, a ne i za akcept, čak i kada se daje za akceptanta - trasata koji je prihvatio mjeničnu obavezu. Aval se označava riječima "per aval", kao jemac i slično i nakon toga potpisom avaliste. Aval može biti puni i blanko. Puni aval sadrži izjavu o avalu i potpis avaliste, dok blanko aval sadrži samo potpis avaliste. Poželjno je navesti lice za koje je dat aval. U vezi s avalom postoje dvije zakonske pretpostavke. Ako nije navedeno za koga se daje, zakonska pretpostavka je da se daje za trasanta. Ako potpis na prednjoj strani mjenice nije trasantov ili trasatov, smatra se potpisom avaliste.

Mjenično jemstvo (aval) je izjava kojom jedno lice svojim potpisom garantuje da će lice za koje daje aval ispuniti mjeničnu obavezu, a ako to ne učini lice za koje se aval daje, da će obavezu po mjenici izvršiti avalista. Iako se aval može dati za cijelu mjeničnu svotu ili za njen dio, uglavnom se u praksi daje za cijelu obavezu. Aval može dati svako ko ima pravnu i poslovnu sposobnost, što se u ovom kontekstu označava kao pasivna mjenična sposobnost. Ipak, naglašavamo ograničavajući faktor - kreditnu sposobnost glavnog dužnika (korisnika kredita i izdavaoca mjenice) i jemaca (avalista). Ovo iz razloga što smo već rekli da se mjenica uglavnom izdaje za obezbjeđenje kredita, a samim tim i jemci garantuju i za urednu otplatu kredita. Kao i kod običnog jemstva (prema članu 997 Zakona o obligacionim odnosima - "Službeni list SFRJ" broj 29/1978, 39/1985, 45/1989. i 57/89, te "Službeni glasnik Republike Srpske" broj 6/1993. i 74/2004) jemac

koji isplati obavezu glavnog dužnika ima pravo da se regresira od njega (on ima pravo da mjenicu naplati od lica za koje je dao aval, da mjenicu naplati od svih prethodnika lica za koje je dao aval i da naplati sve svoje troškove usljed neisplate mjenice od strane glavnog mjeničnog dužnika). Kad smo pomenuli obično (građansko-pravno) jemstvo, smatramo korisnim istaći da se ono razlikuje od mjeničnog jemstva samo po širini ovlašćenja povjerioca. To je zasnovano na razlici između vrste jemstva - mjenično jemstvo je solidarno jemstvo, što znači da povjerilac može tražiti naplatu duga bilo od avaliste (jednog ili svih), bilo od glavnog mjeničnog dužnika, bilo od obojice, dok je jemstvo supsidijarnog karaktera pa povjerilac ne može tražiti naplatu od jemca prije nego što naplatu pokuša izvršiti od glavnog dužnika. Osim toga, mjenično jemstvo je samostalno i nezavisno od osnovnog posla iz kojeg je proisteklo, dok je jemstvo po građanskom pravu akcesorne prirode, sporedno i zavisno od postojanja glavne obaveze za koju se garantuje. U dosadašnjoj praksi često dolazi do spajanja instituta jemstva i mjeničnog jemstva, jer jemci potpisuju i ugovor o jemstvu (ili izjavu) i mjenicu pa se radi

o supsidijarnom solidarnom jemstvu. To znači da i u slučaju da mjenična obaveza bude nevažeća iz nekog razloga, jemci odgovaraju za obavezu iz osnovnog posla zbog kojeg je mjenica izdata.

Prigovor u pogledu postojanja ili sumnja u punovažnost osnovnog pravnog posla uvijek može mjenicu svesti na kauzalan pravni posao

Da se vratimo mjeničnom jemstvu. U slučaju kada obavezu po mjenici ne isplati glavni dužnik, povjerilac preuzima radnje radi prinudne naplate mjenice putem suda. Prva radnja u procesnom smislu je protest mjenice (kada je neophodan). Ili kod mjenice snabdjevene sa klauzulom "bez protesta" i potpisanom od strane dužnika prva radnja je podnošenje prijedloga za izvršenje redovnom sudu. U tom slučaju u prijedlogu se kao izvršenici označavaju glavni dužnik i jemci. U ostvarivanju svojih prava povjerilac može podnijeti tužbu označavajući kao tužene ova lica. Zbog toga moramo naglasiti sljedeće: oni ne predstavljaju jedinstvene suparničare u smislu člana

362 Zakona o parničnom postupku ("Službeni glasnik Republike Srpske" broj 58/03, 85/03, 74/05, 63/07, 49/09, 61/13). Dužnici u mjeničnom pravu, bez obzira na solidarnu odgovornost, nisu jedinstveni, a ni nužni suparničari. To znači da spor ne mora biti riješen na jednak način prema svim tuženim niti da su svi mjenični dužnici morali biti obuhvaćeni tužbom.

Obaveza avaliste važi i onda kad je obaveza za koju jemči ništavna iz ma kojeg drugog razloga, osim zbog formalnog nedostatka. Od ovoga postoji jedan izuzetak. Iako smo rekli da je mjenična obaveza samostalna i nezavisna od osnovnog posla, ona nije u potpunosti lišena osnova. Naime, prigovor u pogledu postojanja ili sumnja u punovažnost osnovnog pravnog posla uvijek može mjenicu svesti na kauzalan pravni posao. Tada dolazi do izražaja i akcesornost obaveza mjeničnih jemaca, koje zavise od postojanja, odnosno punovažnosti mjeničnih potpisnika za koje su jemčili. Tada se na njih primjenjuju pravila o suparničarstvu glavnog dužnika i jemca. Imajući u vidu izloženo, možemo reći da ne postoji način da se avalista oslobodi obaveze plaćanja punovažne i dospjele mjenice.

Aval može dati svako ko ima pravnu i poslovnu sposobnost, što se u ovom kontekstu označava kao pasivna mjenična sposobnost. Ipak, naglašavamo ograničavajući faktor - kreditnu sposobnost glavnog dužnika (korisnika kredita i izdavaoca mjenice) i jemaca (avalista)

OD DECEMBRA U PRODAJI KNJIGA:

“KOMENTAR ZAKONA O MJENICI REPUBLIKE SRPSKE SA SUDSKOM PRAKSONOM”

Autor: Danijela Radonić, dipl. pravnik

Knjiga obrađuje odredbe Zakona o mjenici RS sa posebnim osvrtom na njihovu praktičnu primjenu, čime čitaocima približava i pojednostavljuje poslovanje sa mjenicom, odnosno preduzimanje mjeničnih radnji. Obradeni su svi instituti mjeničnog prava koji se svakodnevno pojavljuju u praksi kao, na primjer, izdavanje, akceptiranje, avaliranje, protest mjenice, dospelost mjenice i drugo.

Cijena knjige je 40,00 KM (sa uračunatim PDV-om).

Narudžbenicu možete pronaći na linku:

<http://www.slglasnik.org/static/uploads/DanijelaRadonic.pdf>

Ojačati ulogu interne revizije u javnom sektoru

Nedostaci u oblasti upravljanja u javnom sektoru RS se, prije svega, odnose na nepostojanje jasno uspostavljenih finansijskih sistema upravljanja i kontrola te je interna revizija u tom pogledu identifikovana kao važan preduslov za transparentan rad javnog sektora

Interna revizija u sistemu poslovanja svake organizacije mora dati novu vrijednost, što trenutno nije slučaj u radu javnog sektora

Udruženje ekonomista Republike Srpske - SWOT organizovalo je 14. novembra u hotelu "Talija" u Banjaluci okrugli sto na temu jačanja uloge interne revizije u javnom sektoru Republike Srpske.

Ovaj skup organizovan je u okviru projekta "Praćenje i analiza transparentnosti finansiranja javnih preduzeća i opština u Republici Srpskoj", podržanog od strane Ambasade Kraljevine Holandije u BiH.

Učesnici okruglog stola bili su predstavnici javnih ustanova, javnih preduzeća, kao i predstavnici jedinica lokalnih samouprava. Podršku u radu okruglog stola pružili su glavni revizor Glavne službe za reviziju javnog sektora RS Duško Šnjegota i pomoćnik ministra finansija u Vladi RS Mile Banika.

U pogledu izgradnje zakonodavnog okvira za rad interne revizije prevladalo je mišljenje da postoje određeni nedostaci u oblasti upravljanja u javnom sektoru u Republici Srpskoj. Pomenuto se, prije svega, odnosi na nepostojanje jasno uspostavljenih finansijskih sistema upravljanja i kontrola u javnim ustanovama, javnim preduzećima, kao i jedinicama lokalne samouprave. Interna revizija u tom pogledu je identifikovana kao važan preduslov za transparentan rad javnog sektora, ali kao takva ne predstavlja jedini mehanizam koji u zemljama sa dobrim praksama osigurava efikasan sistem kontrole rada i trošenja javnih sredstava.

U periodu koji je pred nama neophodno je usmjeriti energiju na donošenje zakonskih

propisa koji će objediniti formalne okvire za finansijsku kontrolu i internu reviziju. Tim putem neophodno je obezbijediti veću odgovornost internih revizora i rukovodstva u oblasti uspostavljanja sistema finansijske kontrole i upravljanja, kao i finansijskog izvještavanja.

Interni revizori iz javnih preduzeća, kao i javnih ustanova, istakli su neophodnost jačanja pozicije internih revizora u organizacijama u kojima je uspostavljena funkcija interne revizije. Osnovni motiv za jaču operativnu ulogu službi interne revizije leži u tome da interna revizija u sistemu poslovanja svake organizacije mora dati novu vrijednost poslovanju iste, što trenutno nije slučaj u radu javnog sektora u Republici Srpskoj, istakli su učesnici okruglog stola.

Kako bi pomenuto bilo moguće, neophodno je raditi na jačanju pozicije Centralne harmonizacijske jedinice (CHJ), kao i jačanju komunikacije između CHJ i Glavne službe revizije Republike Srpske (GSRRS). Prilikom izbora rukovodećih osoba u CHJ neophodno se voditi principima stručnosti. Samo kroz snažnu komunikaciju CHJ i GSR RS možemo računati na to da će CHJ biti u mogućnosti pružiti adekvatnu zaštitu internih revizora.

Ključni izazovi pred internom revizijom u javnom sektoru Republike Srpske odnose se na funkcionalno uređenje u oblasti kontrole javne potrošnje bazirane na stvarnim potrebama. Na ovaj način bi u periodu ispred nas mogao biti smanjen pritisak u pogledu neophodnih prilagođavanja postojećeg sistema sa EU standardima finansijske kontrole definisanim kroz kriterijume iz poglavlja 32 o pristupanju članstvu u EU.

Postojeći nedostaci interne revizije u Republici Srpskoj mogu se svesti na:

- nedostatak promocije interne revizije prema poslodavcima i/ili rukovodiocima u javnom sektoru, kao i izostanak istih na edukacijama iz oblasti interne revizije,
- izostanak procesa licenciranja internih

Neophodno obezbijediti veću odgovornost internih revizora i rukovodstva u oblasti uspostavljanja sistema finansijske kontrole i upravljanja, kao i finansijskog izvještavanja

revizora, s obzirom na to da se edukacija zasniva na sertifikovanju internih revizora,

- nedostatak praktičnog iskustva internih revizora u javnom sektoru,
- nedostatak podzakonskih akata koji regulišu rad internih revizora u javnom sektoru,
- nepostojanje jasno propisanih kriterijuma s utvrđenim kvalifikacijama za rad internih revizora,
- nepostojanje propisanih kriterijuma za edukaciju internih revizora i njihovu kategorizaciju,
- nedovoljnu promociju domaće pozitivne prakse kroz objavljivanje na stranicama institucija.

Za efikasno i kvalitetno funkcionisanje interne revizije neophodno je raditi na:

- podršci internim revizorima kroz institucije sistema, kao i od strane rukovodstva njihovih matičnih organizacija,
- izgradnji mehanizama komunikacije između uprave i internih revizora,
- donošenju jasnih propisa u oblasti obrazovanja, kategorizacije i zapošljavanja internih revizora,
- donošenju jedinstvenog zakona na nivou Republike Srpske o finansijskom upravljanju i kontroli rada u javnom sektoru, uvođenju fiskalne odgovornosti u javnom sektoru,
- jačanju kapaciteta i integriteta internih revizora putem procesa licenciranja.

Prethodno je u sklopu istog projekta 13. juna održan prvi dio okruglog stola na temu "Uloga i značaj interne revizije kao instrumenta kontrole javnih preduzeća i jedinica lokalne samouprave". Svrha tog okruglog stola bila je kreiranje radne grupe, koja će analizirati trenutno stanje u oblasti interne revizije te u skladu sa svojim mogućnostima kreirati pregled politika sa ciljem unapređenja interne revizije kao instru-

menta kontrole. Okruglom stolu je prisustvovalo 18 učesnika, uglavnom internih revizora iz javnih preduzeća, kao i glavni revizor Glavne službe za reviziju javnog sektora Duško Šnjegota i njegov zamjenik Darko Pejić.

Šnjegota je započeo diskusiju navodeći da je uloga interne revizije da pruži «neku novu vrijednost». Smatra da interni revizori ne bi trebalo da rade reviziju finansijskih izvještaja zbog različitih pristupa i metodologije. Takođe je napomenuo da je budžetska inspekcija kod nas zanemarena, a smatra da bi sve trebalo da bude povezano redoslijedom budžetska inspekcija, interna revizija pa eksterna revizija. Diskusija je zatim usmjerena na pitanje eksternog rukovodioca interne revizije u javnim preduzećima. Većina učesnika smatra da nije dobro da neko, ko ne radi puno radno vrijeme i dolazi povremeno, nije u stanju da pomogne internim revizorima u sagledavanju cjelokupne situacije.

Glavna tema diskusije bila je Zakon o javnim preduzećima RS, a većina učesnika se složila da su propisi koji se tiču interne revizije zakonski neusklađeni, posebno kada su u pitanju članovi u Odboru za reviziju, koji dopuštaju da direktor interne revizije bude eksterno lice. Pitanje koje se postavilo jeste "kako direktor može dati doprinos jedinicama interne revizije, ako nije fizički prisutan u preduzeću?" Bivši glavni revizor javnog sektora RS Boško Čeko takođe smatra da bi direktor interne revizije trebalo da bude neko iz upravne strukture nam je predložio i sastanak sa menadžmentom javnih preduzeća kako bi nas uputili šta je po njima važno i objasnili nam šta oni smatraju da bi interna revizija trebalo da uradi, kao i koja je njihova uloga. Jedna od internih Internih revizora u "Poštama Srpske" je navela kako je interna revizija "prepuštena sama sebi u javnom sektoru". Interni revizor u Službi predsjednika RS Dragana Pejić smatra da postoji dosta neriješenih pitanja u vezi s internom revizijom, kao što je edukacija internih revizora i njihova naknada. Takođe je navela da je Zakonom o inte-

roj reviziji iz 2008. godine predviđen set podzakonskih akata, kojima bi se detaljnije definisala oblast interne revizije, ali, nažalost, do danas nijedan od tih akata nije donesen.

Seminari u vezi s novim Zakonom o javnim nabavkama

Udruženje ekonomista RS - SWOT je 14. oktobra u hotelu "Jelena" u Brčkom i 21. oktobra u hotelu "Bosna" u Banjaluci organizovalo seminar pod nazivom "Novi instituti i rješenja u novom Zakonu o javnim nabavkama". Seminarima je prisustvovalo više od 140 učesnika iz javnih institucija, finansijskih organizacija i poslovne zajednice. Predavači su bili su Dragana Ribić, pomoćnik direktora Agencije za javne nabavke BiH, i Dragana Kovačević, ovlašćeni predavač iz oblasti javnih nabavki.

Teme seminara su bile:

- "Novi insituti iz direktiva EU sadržani u novom Zakonu o javnim nabavkama",
- "Planiranje javnih nabavki, novi režim okvirnih sporazuma i sektorski ugovorni organi i sistem kvalifikacija",
- "Otvoreni postupak".

Ribićeva je u prvom predavanju, koje se odnosilo na nove institute iz direktiva

Predavanjima prisustvovalo više od 140 učesnika iz javnih institucija, finansijskih organizacija i poslovne zajednice

Evropske unije govorila o jedinstvenom rječniku javnih nabavki, rezervisanim ugovorima, takmičarskom dijalogu, prethodnom informacionom obavještenju, razlozima za odbacivanje ponude itd. Dragana Kovačević je u drugom pre-

davanju obrađivala temu “Planiranje javnih nabavki, novi režim okvirnih sporazuma i sektorski ugovorni organi i sistem kvalifikacija” iz ugla novog zakona. Detaljnije se bavila oblastima kao što su: plan javnih nabavki, sektorski ugovorni organi, okvirni sporazum i druge.

Dragana Ribić je seminar zaključila temom “Otvoreni postupak”, a detaljnije je govorila o procijenjenoj vrijednosti nabavke, podjeli nabavke na lotove, obavještenju o nabavci, rokovima, evaluaciji ponuda, ugovorima male vrijednosti itd. Većina učesnika je izrazila zadovoljstvo učešćem na seminarima.

Finansijsko izvještavanje - mamac za medijsku priču

U Tesliću smo 20. i 21. juna održali radionica na temu “Finansijsko izvještavanje javnih preduzeća i lokalnih zajednica - mamac za medijsku priču” Svrha radionice je bila upoznavanje

nje medija s finansijskim izvještajima javnih preduzeća, načinima istraživanja kao i upoznavanjem s korišćenjem izvještaja Glavne službe za reviziju javnog sektora. Radionici je prisustvovalo 10 učesnika predstavnika medija, a predavači su bili zamjenik glavnog revizora Glavne službe za reviziju javnog sektora Republike Srpske Darko Pejić i član Udruženja SWOT Vanja Milašinović.

Neka od pitanja, na koja je putem radionice pokušano odgovoriti, su sljedeća:

- Zbog čega su javna preduzeća interesantna medijima?
- Koje su zakonske obaveze u vezi s izvještavanjima javnih preduzeća i u kojoj mjeri se te obaveze poštuju?
- Kako čitati finansijske izvještaje javnih preduzeća?
- Da li se javnim preduzećima posvećuje dovoljna pažnja u medijima?
- Koliko su javna preduzeća javna?
- Interna revizija i njena uloga.

Pejić je govorio o Glavnoj službi za reviziju javnog sektora, njihovoj ulozi i

Radionica je bila interaktivnog karaktera, novinari su postavljali brojna pitanja i možemo slobodno reći da su na sve njih dobili opširne, sadržajne i lako razumljive odgovore

vrstama revizije. Zatim se putem web stranice Glavne službe za reviziju javnog sektora Republike Srpske prošlo kroz nekoliko revizorskih izvještaja javnih preduzeća. Radionica je bila interaktivnog karaktera, novinari su postavljali brojna pitanja i možemo slobodno reći da su na sve njih dobili opširne, sadržajne i lako razumljive odgovore. Ono što ih je najviše interesovalo su rad i transparentnost velikih javnih preduzeća poput “Elektroprivrede”. Analizirajući upravo te izvještaje, dostupne na web stranici Glavne službe za reviziju javnog sektora Republike Srpske, zamjenik glavnog revizora je novinare približio toj tematici.

Lična karta SWOT-a

Počeli smo kao grupa entuzijasta u septembru 2007. godine. Imamo preko 180 članova iz svih ekonomskih i društvenih sektora RS. Aktivni smo u Banjaluci, Istočnom Sarajevu, Sarajevu, Brčkom, Bijeljini, Trebinju, Tesliću, Doboju...

Organizujemo seminare, okrugle

stolove, panel diskusije, radionice, kurseve...

Radimo projekte, studije, strategije...

Do sada smo organizovali:

- 7 konferencija
- 31 seminar
- 9 okruglih stolova
- 2 panel diskusije

- 2 kursa
- 2 radionice
- izdali 3 knjige
- radimo 2 projekta
- uradili 4 studije izvodljivosti
- 1 predstudiju
- 1 strategiju
- 1 marketinški plan
- 2 elaborata

Družimo se svakog zadnjeg petka u mjesecu

GRAWE poslovni centar
I Krajiškog korpusa 39, 78 000 Banja Luka

